

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ:
ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ

Το σχολείο υπήρξε, μαζί με την οικογένεια, το εργοστάσιο, τον στρατώνα και δευτερευόντως το νοσοκομείο και τη φυλακή, το αναπόφευκτο πέρασμα προς το οποίο η κοινωνία του εμπορεύματος εξέτρεπε, προς όφελός της, το πεπρωμένο των όντων που ονομάζονται ανθρώπινα... είναι στο κέντρο μιας ζώνης αναταραχής όπου τα νεανικά χρόνια χάνονται μέσα στην κατήφεια, όπου η αμοιβαία νευρωση του διδάσκοντος και του διδασκόμενου αποτυπώνει την κίνησή της στη ζυγαριά της παραίτησης και της εξέγερσης, της αλλοτρίωσης και της οργής... Όπου απουσιάζει η ευφυΐα της ζωής δεν υπάρχουν παρά μόνο κτηνώδεις σχέσεις. Γι' αυτό, τα περισσότερα σχολεία είναι πεδία μάχης όπου η περιφρόνηση, το μίσος και η καταστροφική βία επιβεβαιώνουν τη διαπίστωση της χρεώκοπίας ενός εκπαιδευτικού συστήματος που υποχρεώνει τον διδάσκοντα σε δεσποτισμό και τον διδασκόμενο σε δουλοπρέπεια... Δεν υπάρχουν ηλίθια παιδιά, υπάρχουν μόνο βλάκωδεις μέθοδοι εκπαίδευσης... Όσο δεν σχηματίζεται μια κοινότητα μαθητών και διδασκόντων προσηλωμένων στην τελειοποίηση του όποιου δημιουργικού στοιχείου έχει ο καθένας μέσα του, μάταια θα εξοργίζεστε από την βαρβαρότητα σε όλες της τις μορφές, του θρησκευτικού φανατισμού, του πολιτικού σεχταρισμού, της υποκρισίας και της διαφθοράς των κυβερνώντων, δεν πρόκειται να εκδιώξετε ούτε τους δογματισμούς, ούτε τις μαφίες των ναρκωτικών και των επιχειρήσεων, γιατί μέσα στην ιεραρχική οργάνωση της εκπαίδευσης υπάρχει ένα ύπουλο ένζυμο που ευνοεί την επίδρασή τους.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

ΡΑΟΥΛ ΒΑΝΕΓΚΕΜ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

προειδοποίηση
προς τους μαθητές
γυμνασίου και λυκείου

ΡΑΟΥΛ ΒΑΝΕΓΚΕΜ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ
Προειδοποίηση προς τους μαθητές
γυμνασίου και λυκείου

Μετάφραση:

Μαρλέν Λογοθέτη

Επιμέλεια:

Αλέξανδρος Ζαγκούρογλου

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ά-
ην
ου
εν
ε.
'ε

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ:

*Avertissement aux ecoliers
et aux lyceens*

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:

Ραούλ Βανεγκέμ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

Μαρλέν Λογοθέτη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Αλέξανδρος Ζαγκούρογλου

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ:

Αλέξανδρος Ζαγκούρογλου

ΕΚΔΟΣΗ:

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Βολτετσίου 53 ΑΘΗΝΑ

τηλ. 3802040

ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Νοέμβριος 1996

“Το ανθρώπινο ον οφείλει να μπορεί να κάνει τα πάντα και ταυτόχρονα να μην οφείλει τίποτα. Στην πραγματικότητα, υπήρχαν ελάχιστα πράγματα που πίστευε ότι ήταν ανίκανο να καταφέρει. Δεν προεξοφλούσε πώς ό,τι έκανε θα το κατάφερνε. Συχνά, αποτύγχανε. Θα μπορούσε ωστόσο να είχε πετύχει.”

Georg Groddeck

ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ

Το σχολείο υπήρξε, μαζί με την οικογένεια, το εργοστάσιο, τον στρατόνα και, δευτερευόντως, το νοσοκομείο και τη φυλακή, το αναπόφευκτο πέρασμα προς το οποίο η κοινωνία του εμπορεύματος εξέτρεπε, προς όφελός της, το πεπρωμένο των όντων που ονομάζονται άνθρωπινα.

Η εξουσία που ασκούσε σε φύσεις ακόμα κυριευμένες από το πάθος για τις ελευθερίες της παιδικής ηλικίας, το συνέδεε, στην πραγματικότητα, με αυτούς τους ελάχιστα ευνοϊκούς για την ανάπτυξη και την ευτυχία χώρους, που ήταν -και που εξακολουθούν να είναι, σε διαφορετικό βαθμό-, το οικογενειακό περιβάλλον, το εργαστήριο ή το γραφείο, ο στρατιωτικός θεσμός, η κλινική, τα κρατητήρια.

Αραγε, το σχολείο έχει χάσει τον άχαρο χαρακτήρα που είχε κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα, τότε που συνέτριβε τα πνεύματα και τα σώματα πάνω στην σκληρή πραγματικότητα της αποδοτικότητας και της υποταγής, καυχώμενο ότι εκπαίδευε μέσω του καθήκοντος, του αυταρχισμού και της αυστηρότητας και όχι μέσω της ευχαρίστησης και του πάθους; Τίποτα δεν είναι λιγότερο βέβαιο και δε θα μπορούσαμε να

αρνηθούμε ότι, κάτω από τις προφανείς προσπάθειες της νεωτερικότητας, κάποιοι αρχαϊσμοί συνεχίζουν να δίνουν τον τόνο στη ζωή των μαθητριών και των μαθητών.

Η σχολική επιχείρηση δεν υποτασσόταν μέχρι σήμερα σε μια κυρίαρχη ασχολία: να βελτιώσει τις τεχνικές της εκγύμνασης έτσι ώστε το ζώο να είναι αποδοτικό;

Κανένα παιδί δεν περνάει το κατώφλι του σχολείου χωρίς να εκτεθεί στον κίνδυνο να χαθεί. Θέλω να πω, να χάσει αυτήν την πλούσια, την αγόρταγη για γνώσεις και θαυμασμούς ζωή, που θα ήθελε με τόσο ενθουσιασμό να τροφοδοτήσει, αντί να την αποστειρώσει και να την απογοητεύσει με την ανιαρή δουλειά της αφηρημένης γνώσης. Τι φοβερή απόδειξη αυτά τα σπινθηροβόλα βλέμματα που ξαφνικά ξεθωριάζουν!

Ιδού τέσσερις τοίχοι. Η γενική συγκατάθεση απαιτεί να βρισκόμαστε εκεί, με υποκριτικό σεβασμό, φυλακισμένοι και περιορισμένοι, να μας ενοχοποιούν, να μας κρίνουν, να μας τιμούν, να μας τιμωρούν, να μας ταπεινώνουν, να μας κολλάνε ετικέτες, να μας χειραγωγούν, να μας περιποιούνται, να μας βιάζουν, να μας παρηγορούν, να μας μεταχειρίζονται ως εκτρώματα που ζητιανεύουν βοήθεια και αρωγή.

Γιατί διαμαρτύρεστε; Θα αντιταχθούν στους συνυπευθύνους των νόμων και των διαταγμάτων. Αυτός δεν είναι ο καλύτερος τρόπος για να μνηθούν οι νεοσσοί στους αμετάβλητους κανόνες που διέπουν τον κόσμο και την ύπαρξη; Αναμφίβολα. Γιατί, όμως, οι νέοι άνθρωποι να προσαρμοστούν, επί μακρόν, σε μια κοινωνία χωρίς χαρά και χωρίς μέλλον, την οποία,

πλέον, οι ενήλικες υπομένουν παραιτημένοι, με μια ολοένα αυξανόμενη ξινίλα και δυσφορία;

Ένα σχολείο, στο οποίο η ζωή πλήττει, δε διδάσκει παρά μόνο τη βαρβαρότητα.

Ο κόσμος άλλαξε περισσότερο σε τριάντα χρόνια απ' όσο σε τρεις χιλιάδες. Ποτέ -στην Δυτική Ευρώπη τουλάχιστον- η ευαισθησία των παιδιών δεν απέκλινε τόσο πολύ από τα παλιά αρπακτικά αντανακλαστικά που έκαναν το ανθρώπινο ζώο να είναι το πιο θηριώδες και το πιο καταστρεπτικό απ' όλα τα είδη της γης.

Ωστόσο, η ευφυΐα παραμένει απολιθωμένη, σαν να είναι ανίκανη να αντιληφθεί την μεταβολή που συντελείται μπροστά στα μάτια μας. Μια μεταβολή που μπορεί να συγκριθεί με την εφεύρεση του εργαλείου, που οδήγησε, στο παρελθόν, στην εργασία της εκμετάλλευσης της φύσης και που δημιούργησε μια κοινωνία αποτελούμενη από αφεντικά και σκλάβους. Μια μεταβολή με την οποία αποκαλύπτεται η πραγματική ανθρώπινη ιδιαιτερότητα, που δεν έχει να κάνει με την παραγωγή μιας επιβίωσης προσηλωμένης στις προσταγές της οικονομίας του κέρδους, αλλά με την δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για μια πιο έντονη και πιο πλούσια ζωή.

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα γίνεται αλαζονικό επειδή έχει απαντήσει αποτελεσματικά στις απαιτήσεις μιας πατριαρχικής κοινωνίας άλλοτε παντοδύναμης. Τόσο ενδελεχώς μάλιστα, ώστε η δόξα του αυτή να είναι ταυτόχρονα απεχθής και τέλεια.

Σε τι στηριζόταν η πατριαρχική εξουσία, η τυραννία του πατέρα, η δύναμη του αρσενικού; Σε μια ιεραρχική δομή, στη λατρεία του αφεντικού, στην περιφρόνηση της γυναίκας, στην καταστροφή της

φύσης, στον βιασμό και την καταπιεστική βία. Αυτή την εξουσία, η Ιστορία την αφήνει, τώρα πια, σε μιά κατάσταση προχωρημένης ερείπωσης: στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα δικτατορικά καθεστάτα έχουν εξαφανιστεί, ο στρατός και η αστυνομία στρέφονται προς την κοινωνική αρωγή, το Κράτος διαλύεται μέσα στα παραγμένα νερά των επιχειρήσεων και ο πατρικός απολυταρχισμός δεν είναι πλέον παρά μια ανάμνηση του Γκινιόλ!

Χρειάζεται, πραγματικά, να καλλιεργεί κανείς με υπουργική ευφραδεία την ηλιθιότητα, για να μην καταργεί, πάραυτα, μια εκπαίδευση που το παρελθόν την ζυμώνει ακόμα με την άθλια μαγιά του δεσποτισμού, της αναγκαστικής εργασίας, της στρατιωτικής πειθαρχίας και αυτής της απομόνωσης (abstraction), λέξη της οποίας η ετυμολογία - abstrahere, βγαζω από - δείχνει, αρκετά καλά, την εξορία του εαυτού, τον χωρισμό από τη ζωή.

Η κοινωνία στην οποία έμπαινε κανείς ζωντανός, μόνο και μόνο για να μάθει να πεθαίνει, επιτέλους ψυχερραγεί. Η ζωή επανακτά, δειλά, τα δικαιώματά της σαν, για πρώτη φορά στην ιστορία, να εμπνεέεται από μια αιώνια άνοιξη αντί να απονεκρώνεται από ένα χειμώνα χωρίς τέλος.

Μισητό, χθες, το σχολείο σήμερα δεν είναι παρά μια γελοιοότητα. Λειτουργούσε αδυσώπητα, σύμφωνα με τους μηχανισμούς μιας τάξης που θεωρούνταν αμετάβλητη. Η μηχανική του τελειότητα τσάκιζε την ζωντανιά, την περιέργεια, την γενναιοδωρία των εφήβων προκειμένου να τους προσαρμόσει καλύτερα στα συρτάρια μιας ντουλάπας, που, από την

1.Γκινιόλ (Guignol): Ονομα μαριονέτας του Mourguet (1975).

πολύ χρήση, μεταμορφωνόταν, σιγά-σιγά, σε φέρετρο. Η δύναμη των αντικειμένων ήταν ανώτερη από τις επιθυμίες των όντων.

Η λογική μιας οικονομίας που άνθιζε τότε, ήταν αναπόφευκτη, όπως το πέραςμα των ωρών της επιβίωσης που αναγγέλει σταθερά το προσκλητήριο του θανάτου. Η δύναμη των προκαταλήψεων, η δύναμη της αδράνειας, η συνήθης παραίτηση ασκούσαν την επίδρασή τους στο σύνολο των πολιτών, τόσο γενικευμένα, ώστε, εκτός από κάποιους ανυπότακτους που ήταν κυριευμένοι από το πάθος της ανεξαρτησίας, η πλειοψηφία των ανθρώπων στηριζόταν στην μίζερη ελπίδα μιας κοινωνικής ανόδου και μιας εγγυημένης καριέρας μέχρι την συνταξη.

Υπήρχαν, λοιπόν, εξαιρετικά σημαντικοί λόγοι για να μπει το παιδί στον σωστό δρόμο των συμβάσεων, μιά και το να επαφθεί τυφλά στην καθηγητική εξουσία παρείχε στον πτωχολόγο τις δάφνες μιας ανώτατης ανταμοιβής: την σιγουριά μιας δουλειάς και ενός μισθού.

Οι παιδαγωγοί πραγματεύονταν την σχολική αποτυχία χωρίς να ενδιαφέρονται για τη σκοκίερά στην οποία ξετυλιγόταν η καθημερινή ύπαρξη, που παιζόταν βημα-βήμα μέσα στο άγχος του αζίου και του ανάξιου, της ζημιάς και του κέρδους, της τιμής και της ατίμωσης. Μια καταπληκτική κοινοτοπία βασίλευε μέσα στις ιδέες και τις συμπεριφορές: υπήρχαν οι ισχυροί και οι αδύναμοι, οι πλούσιοι και οι φτωχοί, οι πονηροί και οι ηλίθιοι, οι τυχεροί και οι άτυχοι.

Προφανώς, η προοπτική του να πρέπει να περάσεις τη ζωή σου σ' ένα εργοστάσιο ή ένα γραφείο για να κερδίζεις τα χρήματα του μήνα, δεν ήταν από τη φύση της τέτοια ώστε να ξαναζωντανεύει τα όνειρα της

ευτυχίας και της αρμονίας που έτρεφαν την παιδική ηλικία. Παρήγαγε αλυσιδωτά ενήλικες ανικανοποίητους, στερημένους από ένα πεπρωμένο που θα εύχονταν να είναι πιο γενναϊόδωρο. Απογοητευμένοι και διαπαιδαγωγημένοι με τα μαθήματα της πικρίας, δεν έβρισκαν, τις περισσότερες φορές, άλλη διέξοδο για τα συναισθηματά τους από τις παράλογες φιλονικίες, που στηρίζονταν στους καλύτερους λόγους του κόσμου. Οι θρησκευτικές, πολιτικές, ιδεολογικές αντιπαραθέσεις τους παρείχαν το άλλοθι ενός Σκοπού -όπως έλεγαν πομπωδώς- που τους απέκρυπτε, στην πραγματικότητα, την σκοτεινή βία της αρρώστιας της επιβίωσης από την οποία έπασχαν.

Έτσι, η ύπαρξή τους απλωνόταν πάνω στην παγωμένη σκιά μιας ζωής απουσίας. Αλλά, την εποχή της πανουκλας, εκείνοι που φτιάχνουν τον νόμο είναι οι πανουκλιασμένοι. Οσο απάνθρωπες κι αν ήταν οι δεσποτικές αρχές που διείπαν την εκπαίδευση και που εντύπωναν στα παιδιά τις αμοσταγείς ματαιοδοξίες της ενήλικης ζωής -αυτές που ο Jean Vigo χλευάζει στην ταινία του, Zero de Conduite-, δεν έπαιναν ν' αποτελούν μέρος της συνοχής του συστήματος που επικρατούσε και να ανταποκρίνονται στις επιταγές μιας κοινωνίας που δεν αναγνώριζε άλλη κινητήρια δύναμη από την εξουσία και το κέρδος.

Αν η εκπαίδευση επιμείνει από δω και πέρα, να υπακούει στα ίδια κίνητρα, η μηχανή της ορθότητας θα χαλάσει: υπάρχουν όλο και λιγότερα να κερδίσει και όλο και περισσότερη χαμένη ζωή που θα ζύνει τον πάτο του συρταριού.

Η αβάσταχτη υπεροχή των οικονομικών συμφερόντων επί της επιθυμίας για ζωή δεν καταφέρνει πια να παραπλανεί. Το καθημερινό κροτάλισμα του

δολώματος του κέρδους αντηχεί παράδοξα καθόσον το χρήμα υποτιμάται, μια κοινή χρεοκοπία ισοπεδώνει τον κρατικό και τον ιδιωτικό καπιταλισμό και καταρακλύανε στον νόμο του παρελθόντος οι πατριαρχικές αξίες του αφέντη και του σκλάβου, οι ιδεολογίες της αριστεράς και της δεξιάς, ο κολλεκτιβισμός και ο φιλελευθερισμός, όλα αυτά που έχουν οικοδομηθεί πάνω στο βιασμό της γήινης και της ανθρώπινης φύσης εν ονόματι του πανάγιου εμπορεύματος.

Ένα καινούργιο ύφος γεννιέται, που από μόνο του σκεπάζει την σκιά ενός κολοσσού του οποίου τα κατασκευασμένα από άργιλο πόδια έχουν, ήδη, λυγίσει. Το σχολείο εξακολουθεί να είναι περιορισμένο στο αντιφθέγγισμα του παλιού κόσμου που καταρρέει.

Πρέπει να το καταστρέψουμε; Ερώτηση δυο φορές παράδοξη.

Πρώτα, γιατί έχει ήδη καταστραφεί. Με το να ενδιαφέρονται όλο και λιγότερο γι' αυτά που διδάσκουν και που μελετούν -και κυρίως για τον τρόπο με τον οποίο διδάσκουν και διδάσκονται-, οι καθηγητές και οι μαθητές δεν αγωνίζονται από κοινού να βυθίσουν το παλιό παιδαγωγικό ατμόπλοιο που μπάζει νερά από παντού;

Η ανία γεννάει την βία, η ασχήμια των κτιρίων παροτρύνει στον βανδαλισμό, οι σύγχρονες κατασκευές, που τις τσιμεντώνει η περιφρόνηση των αρχιτεκτόνων, εμφανίζουν ραγμές, καταρρέουν, φλέγονται, ανάλογα με την προγραμματισμένη φθορά των φτηνών υλικών τους.

Και στην συνέχεια, το ανακλαστικό της καταστροφής εγγράφεται στη λογική του θανάτου μιας εμπορευματικής κοινωνίας, της οποίας η ανάγκη για

κέρδος εξαντλεί την ζωντάνια των όντων και των πραγμάτων, την φθείρει, την μολύνει, την σκοτώνει.

Το να εντείνεται η καταστροφή δεν οφείλει μόνο τα κοράκια των ακινήτων, τους ιδεολόγους του φόβου και της ασφάλειας, τις παρατάξεις του μίσους, του αποκλεισμού, της άγνοιας, αλλά παρέχει και τα εχέγγυα σε αυτό το πνεύμα που αρνείται κάθε αλλαγή και που δεν παύει να αλλάζει αμφίσημα, καλύπτοντας την μηδαμινότητά του με μεταρρυθμίσεις τόσο θεαματικές όσο και εφήμερες.

Το σχολείο είναι στο κέντρο μιας ζώνης αναταραχής όπου τα νεανικά χρόνια χάνονται μέσα στην κατήφεια, όπου η αμοιβαία νεύρωση του διδασκόντος και του διδασκόμενου αποτυπώνει την κίνησή της στη ζυγαριά της παραίτησης και της εξέγερσης, της αλλοτρίωσης και της οργής.

Είναι επίσης ο προνομιοχώραφος μιας αναγέννησης. Κυοφορεί τη συνείδηση που βρίσκεται στην καρδιά της εποχής μας: την εξασφάλιση της προτεραιότητας του ζώντος έναντι της οικονομίας της επιβίωσης.

Κρατά το κλειδί της ονειροπόλησης σε μια κοινωνία δίχως όνειρα: την αποφασιστικότητα να εξαλειφθεί η ανία μέσα στην οργιώδη βλάστηση ενός τοπίου, όπου η θέληση να είσαι χαρούμενος θα εκτοπίσει τα εργοστάσια που μολύνουν, την εντατικοποιημένη γεωργία, τις φυλακές όλων των ειδών, τα σκοτεινά εργαστήρια των ύποπτων επιχειρήσεων, τις αποθήκες νοθευμένων προϊόντων και εκείνες τις έδρες της πολιτικής, γραφειοκρατικής και εκκλησιαστικής αλήθειας, που καλούν το πνεύμα να μηχανοποιήσει το σώμα και το καταδικάζουν να χλωαίνει μέσα στην απανθρωπιά.

Ενθουσιασμένος από τις ελπίδες που γέννησε η Επανάσταση, ο Saint-Just έγραφε: "Η ευτυχία είναι μια νέα ιδέα στην Ευρώπη". Χρειάστηκαν δυο αιώνες στην ιδέα αυτή για να απαιτήσει, υποκύπτοντας στην επιθυμία, την ατομική και συλλογική πραγματοποίησή της.

Τώρα για κάθε παιδί, κάθε έφηβος, κάθε ενήλικος βρίσκεται στη διασταύρωση όπου πρέπει να επιλέξει: να καταστραφεί μέσα σ' έναν κόσμο που καταστρέφει την λογική μέσω μιας αποδοτικότητας με οποιοδήποτε τίμημα, ή να δημιουργήσει τη δική του ζωή, δημιουργώντας ένα περιβαλλον που να εξασφαλίζει την πληροτητα και την αρμονία. Η καθημερινή ύπαρξη δεν μπορεί πλέον να ταυτίζεται με αυτή την προσαρμοσόμενη επιβίωση, στην οποία την έχουν περιορίσει οι άνθρωποι που παραγουν το εμπόρευμα και που παραγονται από αυτό.

Δε θέλουμε πλέον ένα σχολείο στο οποίο να μαθαίνεις να επιβιώνεις, ξεχνώντας να ζεις. Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν υπήρξαν παρά πνευματικά ζώα, ικανά να προωθήσουν μια τεχνολογία στην υπηρεσία των αρπακτικών συμφερόντων τους, ανίκανα, όμως, να εξευγενίσουν, ανθρώπινα, το ζων και να κατακτήσουν έτσι την δική τους ιδιαιτερότητα του άντρα, της γυναίκας, του παιδιού.

Στο τέλος ενός μανιάδους αγώνα για το κέρδος, οι αρουραίοι με τις σαλιάρες και τα τρίπτυχα κοστούμια ανακαλύπτουν ότι δεν απομένει παρά μια μικρή μερίδα γήινου τυριού που την έχουν ροκανίσει απ' όλες τις πλευρές. Θα πρέπει ή να προχωρήσουν προς τον μαρασμό, ή να επιχειρήσουν μια μετάλλαξη που θα τους κάνει ανθρώπους.

Είναι καιρός το memento vivere να αντικαταστήσει το memento mori² που σφράγιζε τις γνώσεις υπό το πρόσχημα ότι τίποτα ποτέ δεν κατακτιέται.

Αφεθήκαμε για πολύ καιρό να μας πείθουν ότι δεν είχαμε να περιμένουμε τίποτα περισσότερο από το κοινό πεπρωμένο, από την κατάρπωση και τον θάνατο. Αυτό είναι το θέαμα κάποιων πρόωρα γερασμένων, κάποιων golden boys που ξέπεσαν στο πρώιμο γήρας γιατί προτίμησαν το χρήμα από την παιδική ηλικία. Ας πάψουν αυτά τα φαντάσματα, ενός παρόντος τόσο στενά δεμένους με το παρελθόν, να κρύβουν την θέληση για ζωή που αναζητά μέσα στον καθένα από μας το δρόμο της κυριαρχίας της!

“Για να τσακίσουμε την καταπίεση, την μιζέρια, την εκμετάλλευση, δεν αρκεί πλέον μια ανατροπή δηλητηριασμένη από τις νεκρές αξίες που αντιμετωπίζει. Ήρθε η ώρα να στοιχηματίσουμε στο ασυγκράτητο πάθος του ζωντος, της αγάπης, της γνώσης, της περιπέτειας που, κάθε στιγμή, ανανεώνει όποιον έχει αποφασίσει να δημιουργηθεί σύμφωνα με την “γραμμή της καρδιάς” του.

Η νέα κοινωνία αρχίζει εκεί όπου αρχίζει η μάθηση μιας ζωής πανταχού παρούσας. Μιας ζωής που να γίνεται αντιληπτή και κατανοητή μέσα στο ορυκτό, το φυτικό, το ζωικό, βασιλεία απ’ τα οποία ο άνθρωπος κατάγεται και τα οποία φέρει μέσα του με τόση ασυνειδησία και περιφρόνηση. Αλλά και μιας ζωής που να βασίζεται στη δημιουργικότητα, όχι στην εργασία. Στην αυθεντικότητα, όχι στο φαίνοσθαι. Στον πλούτο των επιθυμιών, όχι στους μηχανισμούς της απόθησης

2.(Σ.τ.Ε) Μνημόνιο ζωής και μνημόνιο θανάτου.

και της εκτόνωσης. Μιας ζωής απαλλαγμένης από το φόβο, τον εξαναγκασμό, την ενοχή, την ανταλλαγή, την εξάρτηση. Γιατί συνδυάζει αδιαχώριστα την συνειδηση και την απόλαυση του εαυτού και του κόσμου.

Μια γυναίκα που έχει την ατυχία να ζει σε μια χώρα γαγγραινισμένη από την βαρβαρότητα και τον σκοταδισμό έγραφε: “Στην Αλγερία, το παιδί μαθαίνει να πλένει ένα νεκρό, εγώ θέλω να του μάθω τις χειρονομίες της αγάπης.” Χωρίς να ξεπέφτει σε τόση νοσηρότητα, πολλές φορές η εκπαίδευσή μας, πίσω από τη φαινομενική της κομψότητα, δεν ήταν παρά ένας καλλωπισμός νεκρών. Τώρα χρειάζεται να ξαναβρούμε ακόμα και μέσα στα κιτάπια της γνώσης τις κινήσεις της αγάπης: το κλειδί της γνώσης είναι το κλειδί των λιβαδιών όπου η τρυφερότητα προσφέρεται ανεπιφύλακτα.

Το ότι το παιδί έχει πέσει στην παγίδα ενός σχολείου που σκοτώνει το θαυμαστό αντί να το εγκωμιάζει, δείχνει αρκετά καλά πόσο επείγον είναι για την εκπαίδευση, αν δε θέλει να βυθιστεί ακόμα πιο βαθιά στην βαρβαρότητα της ανίας, να δημιουργήσει έναν κόσμο στον οποίο θα επιτρέπεται να καταπλήσσεται κανείς.

Φυλαχθείτε ωστόσο και μην περιμένετε βοήθεια ή πανακεία από κάποιον υπέρτατο σωτήρα. Θα ήταν μάταιο, βεβαίως, να εμπιστευθείτε μια κυβέρνηση, μια πολιτική φατρία, έναν συρφετό ανθρώπων που τους απασχολεί να υποστηρίξουν πρώτα απ’ όλα το συμφέρον της κλωνιζόμενης εξουσίας τους. Ούτε, πολύ περισσότερο, κάποιους δημαγωγούς και ειδικούς της σκέψης, διαμεσολαβητές που πολλαπλασιάζουν την εικόνα τους για να εξορκίσουν την μηδαιμνότητα που αντανάκλα ο καθρέφτης της καθημερινής τους υπαρ-

ξης. Αλλά, θα ήταν, πάνω απ' όλα, ενάντια στον εαυτό-
σας το να γονατίσετε σαν ζητιάνοι, σαν προστατευό-
μενοι, σαν κατώτεροι, την στιγμή που η εκπαίδευση
πρέπει να έχει ως σκοπό την αυτονομία, την
ανεξαρτησία, την αυτοδημιουργία, χωρίς την οποία δεν
υπάρχει πραγματική αλληλοβοήθεια, αυθεντική αλλη-
λεγγύη, συλλογικότητα χωρίς καταπίεση.

Μια κοινωνία που δεν έχει άλλη απάντηση στη
μιζέρια από το πελατειακό σύστημα, την φιλανθρωπία
και την κομπίνα, είναι μια κοινωνία μαφιόζικη. Το να
τεθεί το σχολείο κάτω από το εμβλημα της ανταγωνι-
στικότητας, είναι μια προτροπή στην διαφθορά, που
είναι η ηθική του εμπορίου.

Η μόνη αξιόπρεπής βοήθεια σ' ένα ανθρώπινο
ον είναι αυτή που χρειάζεται προκειμένου να κινηθεί
με τα δικά του μέσα. Αν το σχολείο δεν σε διδάξει να
μάχεσαι υπέρ της θέλησης για ζωή και όχι υπέρ της
θέλησης για δύναμη, θα καταδικάσει γενnees
ολόκληρες στην παραίτηση, την υποταγή και την
αυτοκαταστροφική εξέγερση. Θα μετατρέψει σε πνοή
θανάτου και βαρβαρότητας ό,τι πιο ζωντανό και πιο
ανθρώπινο έχει ο καθένας μέσα του.

Δεν προτείνω άλλο εκπαιδευτικό σχέδιο από
εκείνο της αυτοδημιουργίας καθενός μέσα στην αγάπη
και τη γνώση του ζώντος. Έξω από το σκασιαρχείο,
όπου η ζωή ανακαλύπτεται και αναζητείται ακατάπαυ-
στα από την τέχνη της αγάπης ως τα θεωρητικά
μαθηματικά, δεν υπάρχει παρά η ανία και το νεκρό
βάρος ενός απολυταρχικού παρελθόντος.

ΝΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΥΝΟΥΧΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

Το αίσθημα του λάθους, που μέχρι χτες
ενσταλασσόταν από τα πρώτα χρόνια της παιδικής
ηλικίας, ύψωνε γύρω από τον καθένα την πιο σίγουρη
φυλακή, αυτή όπου μέσα στα τείχη της κλείνονται οι
επιθυμίες. Για χιλιετίες, η ιδέα μιας εκμεταλλεύσιμης
φύσης στην οποία μπορούσε να επιβληθεί οποιαδήποτε
αγγareία, καταδίκασε την απλή τάση να απολαμβάνει
κανείς τις χαρές της ζωής, σε αμαρτία, σε τύψεις, σε
μετάνοια, σε πικρή απώθηση και σε εξαναγκαστική
εκτόνωση.

Ποιά έπρεπε να είναι η ουσιαστική ενασχό-
ληση της εκπαίδευσης; Να βοηθάει το παιδί να
προσεγγίζει την ζωή, προκειμένου να του μάθει να
ξέρει τι θέλει και να θέλει ό,τι ξέρει. Δηλαδή, να ικα-
νοποιεί τις επιθυμίες του, όχι με έναν ζωόδη κορεσμό,
αλλά σύμφωνα με τις εκλεπτύνσεις της ανθρώπινης
συνείδησης.

Το αντίθετο έγινε. Η μάθηση θεμελιώθηκε
πάνω στην καταπίεση των επιθυμιών. Ξανάντυσαν το
παιδί με αγγελικά ρούχα, κάτω από τα οποία δεν έπαψε
να παριστάνει το κτήνος, ένα κτήνος επιπλέον εκφυλι-
σμένο. Πώς να εκπλαγούμε όταν τα σχολεία μιμούνται
τόσο καλά, στην αρχιτεκτονική και πνευματική αντί-
ληψή τους, τις φυλακές όπου οι κολασμένοι απομα-
κρύνονται από τις συνηθισμένες χαρές της ύπαρξης;

**Ένα σχολείο που παρεμποδίζει τις επιθυμίες
διεγείρει την επιθετικότητα**

Τα παλιά σχολικά κτίρια δεν παύουν να θυμίζουν
σφραγιστήρια. Τα παράθυρα, τοποθετημένα ψηλά,
δεν επέτρεπαν στο βλέμμα του μαθητή παρά μόνο μια
διέξοδο προς τον ουρανό, τον μοναδικό χώρο που
προοριζόταν για την ευτυχία των ψυχών, αν όχι των
σωμάτων, μια και το σώμα, ακινητοποιημένο σ' ένα
θρανίο που γρήγορα μετατρέποταν σε πάγκο βασανι-
στηρίων, υπέμενε μέσα στην καθημερινή δυσφορία το
γήινο πεπρωμένο του.

Επικρατούσε τότε η γνώμη ότι για να
μορφωθείς (όπως και για να γίνεις όμορφος) έπρεπε να
μάθεις να υποφέρεις. Το να μπεις στην ενήλικη ζωή, δε
σήμαινε, άλλωστε, να απαρνηθείς τις απολαύσεις της
παιδικής ηλικίας για να προχωρήσεις σε μια κοιλάδα
δακρύων, μαρασμού και θανάτου;

Οι παιδαγωγοί δήλωναν πάντα ότι η πειθαρχία
και η διατήρηση της τάξης αποτελούσαν απαραίτητη
προϋπόθεση κάθε εκπαίδευσης. Σήμερα, αντιλαμβανό-
μαστε καλύτερα σε ποιό βαθμό η υποτιθέμενη επιστή-
μη τους έκρυβε, στην πραγματικότητα, μια πολύ συνη-
θισμένη καταπιεστική πρακτική: να ενθαρρύνει την
αυτοπεριφρόνηση και να υποβάλλει σε δοκιμασία τις
“σαρκικές ορέξεις” προκειμένου να ανυψωθεί ο άνθρω-
πος στον έβδομο ουρανό του πνεύματος μέσω της
απόσπασής του από την γήινη ύλη.

Απ' την στιγμή που το σώμα θα υποβιβασθεί
στην κατάσταση του αντικειμένου και, στην περίπτωση
αυτή, του σχολικού υλικού, ο εκπαιδευτής θα μπορεί με
μεγαλύτερη ευκολία να παραγεμίσει το κεφάλι του
γυμνασιόπαιδου με ιδέες αξιολογικές που να
σέβονται την εξουσία. Η απαίτηση για αφηρημένη

ευφυΐα και “αντικειμενική” λογική, συνεισέφερε στην
επισκίαση αυτής της γεμάτης ευαισθησία και
αισθησιασμό ευφυΐας που σφίξει από επιθυμίες, αυτού
του μικρού φωτός της καρδιάς που αναβοσβήνει όταν
το παιδί, μόλις μείνει πάλι μόνο με τον εαυτό του, θέτει
το ερώτημα: όλες αυτές οι γνώσεις που παρέχονται
μέσω του εξαναγκασμού και των απειλών, σε τι θα με
βοηθήσουν για να αισθάνομαι καλά με τον εαυτό μου,
να ζω πιο χαρούμενα, να γίνω ο εαυτός μου;

Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι εγκατέλειψαν τις
σωματικές τιμωρίες την εποχή που το χαστούκι και η
κλωτσιά στον κόλλο έπαψαν να συνιστούν την ουσία
μιας οικογενειακής εκπαίδευσης που, σύμφωνα με τους
βασανιστές, είχε πάντα δώσει δείγματα της αξίας της.
•Βεβαίωτα!

Αυτό δε σημαίνει, πάντως, ότι το σώμα γλιτώνει
πλέον το καψόνι, την ταπεινώση, την περιφρόνηση.
Μήπως, δεν τίθενται υπό υψηλή επιτήρηση οι αισθή-
σεις, κατά τις ώρες της μελέτης και μέσα στο χώρο που
έχει προβλεφθεί γι' αυτές; Το μάτι έχει χρέος να μένει
καρφωμένο στις κινήσεις του δασκάλου. Το στόμα, δε
θ' ανοίξει παρά στην πρόσκληση του μέντορα και θα
πρέπει να προσέχει τι θα τολμήσει να προφέρει! Η
λάθος απάντηση, η απρεπής φρασεολογία προκαλούν
τα αλλεπάλληλα χτυπήματα του ραβδιού, την επίπληξη,
την κοροϊδία, τον εξευτελισμό. Η σωστή ή η δουλο-
πρεπής ομιλία αποσπά τον έπαινο, που θα συνυπο-
λογιστεί στον ισολογισμό της προαγωγής στο τέλος
του χρόνου. Το χέρι, τέλος, θα σηκωθεί ευγενικά,
εκλιπαρώντας την προσοχή του δοκησίσοφου, με
κίνδυνο να υποστεί χτυπήματα στα δάχτυλα με τον
χάρακα της ορθής κοινής λογικής.

Με το πέρασμα του χρόνου, αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες των λυκείων αντιμετωπίστηκαν με τις μεθόδους του σταλινικού επιστήμονα Παβλόφ, ο οποίος αντάμοιβε την σωστή απόκριση των σκυλιών του εργαστηρίου του με ένα κομμάτι ζάχαρη και τιμωρούσε την κακή με ένα ηλεκτροσόκ. Άλλωστε, δε θα έπρεπε η περιφρόνηση να ήταν η νόρμα μιας εποχής, όπου οι παιδαγωγοί συνιστούσαν ένθερμα μια εκπαιδευτική μέθοδο που κανένα ανθρώπινο ον, όξιο του ονόματος αυτού, δε θα επέβαλε, σήμερα, σε ένα σκύλο; Και, μήπως, δεν είναι βέβαιο ότι το σχολείο παραμένει, μέσα στην χυδαιότητα μιας γενικής συγκατάθεσης, ένας χώρος εκγύμνασης και προσαρμογής, στον οποίο η κουλτούρα χρησιμεύει ως δικαιολογία και η οικονομία ως πραγματικότητα;

Πώς μπορεί να υπάρξει γνώση εκεί όπου υπάρχει καταπίεση;

Τα απωθημένα συναισθήματα, που συντηρούνται μέσω του φόβου να κινηθεί κανείς μέσα σε μια φυλακή μολυσμένων από τέτανο μυών, επιβάλλουν στον καταπιεστή και τον καταπιεζόμενο μια λογική κατάσταση και αυτοκαταστροφής που τσακίζει κάθε μορφή φωτισμένης επικοινωνίας.

Στις γελοίες αξιώσεις του αφέντη να βασιλεύει τυραννικά στην τάξη του, απαντούν με μια αντίστοιχη γελοιότητα το μπάχαλο και η βαβούρα, που χρησιμεύουν ως διέξοδος για την καταπιεσμένη ενέργεια.

Παντού όπου η φυλακή, το γκέτο, η θωράκιση του χαρακτήρα επιβάλλουν την στρατηγική τους του εγκλεισμού, η παρόρμηση της απελπισίας κινεί την γροθιά του καταστροφέα. Το χέρι του μαθητή εκδικείται ακρωτηριάζοντας τραπεζία και καρέκλες, μουντζου-

ρώνοντας τους τοίχους με αυθάδη σύμβολα, ξεσκίζοντας τα φανταχτερά αντικείμενα της ασχήμιας, ιεροποιώντας έναν βανδαλισμό, στα πλαίσια του οποίου, η λύσσα της καταστροφής αντισταθμίζει την αίσθησή του ότι είναι κατεστραμμένος, βιασμένος, λεηλατημένος από την καθημερινή παιδαγωγική παγίδα.

Τα στόματα ανοίγουν για να κραυγάζουν εκνευρισμένα τη διαμαρτυρία, τα μάτια αντλούν από την απείθεια την αναλαμπή του ενθουσιασμού, τον οποίο τους αρνούνται. Έτσι, τα κινήματα αμφισβήτησης, που οι κατευθυντήριες γραμμές των γραφειοκρατικών και κυβερνητικών θεσμών αφυπνίζουν περιοδικά, βυθίζονται -λόγω της απουσίας δημιουργικότητας- στο ίδιο επίπεδο μονοτονίας και ηλιθιότητας με την κακόχυμη εξουσία που το δημιούργησε. Τι να περιμένει κανείς από αγγελίες εκδηλώσεις, όπου η ευφυΐα των ανθρώπων, ελλείπει σχεδίου ριζοσπαστικής αλλαγής, υποβιβάζεται, σύμφωνα με τον κοινό παρονομαστή του πλήθους, στο πιο χαμηλό επίπεδο αντίληψης;

Οι αρχές, προκειμένου να αποφύγουν την έκρηξη των απωθημένων επιθυμιών προς ανεξέλεγκτες κατευθύνσεις, έμαθαν να χειρίζονται τις βαλβίδες αποσυμπίεσης και ελεγχόμενης εκτροπής. Η αδιαφορία δεν είναι η πνοή της ελευθερίας, αλλά η αναπνοή της τυραννίας.

Η αυλή των φυλακών, των στρατώνων και των σχολείων, επιτρέπει στην ενέργεια της λίμπιντο, που συμπιέζεται από την αυστηρότητα της πειθαρχίας, να ξεσπάσει με την άνεσή της. Συντηρεί τον διαχωρισμό ανάμεσα στο κεφάλι -το "αφεντικό"- και το υπόλοιπο σώμα, που είναι κατ' αρχήν υποταγμένο σ' αυτό, αλλά αντιστρέφει την ιεραρχική τάξη που έχει εγκαθιδρυθεί κατά τη διάρκεια του χρόνου μελέτης. Ο τελευταίος

γίνεται πρώτος: ο κακός μαθητής και το μωάδες κτήνος έχουν τα πρωτεία και κάνουν τους καλούς μαθητές να φτύνουν αίμα. Τίποτα δεν έχει αλλάξει, πέρα από τις παρορμήσεις της καταπιεσμένης ζωής που μετατρέπονται σε παρορμήσεις θανάτου.

Μόλις ξανακλείσει η παρένθεση της ανεκτής αταξίας, το πνεύμα επανακτά τα δικαιώματά του, με την αποστολή να επικρατήσει του χάους. Αυτοί, που η καθηγητική εξουσία τους έχει περιβάλει με το φωτοστέφανο της αγιότητας της γνώσης, ξαναπαίρνουν την θέση τους στην κεφαλή της αγέλης. Η διανοητικότητά τους ξαναρίχνει στο σκότος το κτήνος, που караδοκεί στα βάθη της ύπαρξης, ενώ η ανωτερότητά τους επιβεβαιώνεται διαμέσου της ορδής των απειθαρχων, των άτακτων, των στούρνων, που χαρακτηρίζονται ως κτήνη σύμφωνα με μια βρισιά που θα άξιζε να αναλυθεί περισσότερο (απ' τη στιγμή που θα συνειδητοποιήσουμε ότι, το να αποκηρύττουμε το ζώδες των παρορμήσεων αντί να το εκλεπτύνουμε, δεν οδηγεί στον εξανθρωπισμό, αλλά σε μια κτηνωδία με ανθρώπινο πρόσωπο).

Υπάρχει, προφανώς, ένας φυσικός ρυθμός στην προσπάθεια και την ξεκούραση, στην συγκέντρωση και τη χαλάρωση, αλλά η κοινωνική οργάνωση της εργασίας αντικατέστησε την απλή εναλλαγή έντασης και χαλάρωσης με τον ψυχολογικό μηχανισμό της απόθησης και της απαλλαγής από τα υποσυνείδητα συμπλέγματα. Η συνήθης συμπεριφορά του εκμεταλλευτή, που παρέχει στους εκμεταλλευόμενους ένα χρόνο αναψυχής που θα τους ξαναστείλει πίσω στο εργοστάσιο και το γραφείο ευδιάθετους, εκφράστηκε με ακρίβεια στην ομιλία του, εξοργισμένου από την

επανάσταση του 1968, στρατηγού Ντε Γκωλ: "Ήρθε η ώρα να σφυρίζουμε τη λήξη του διαλείμματος."

Το να μαθαίνεις χωρίς επιθυμία, σημαίνει να ξεμαθαίνεις να επιθυμείς.

Η περιφρόνηση του εαυτού και των άλλων ενυπάρχει στο έργο της εκμετάλλευσης της γήινης και της ανθρώπινης φύσης. Γι' αυτό, λίγοι σκέφτονται να αγανακτήσουν μ' αυτή την συνηθισμένη πρακτική στις δοσοληψίες καθηγητών-μαθητών. Θα ήταν μάταιο να πιστέψουμε ότι μια τόσο ανυπόφορη πρακτική μπορεί να εκλείψει συνεπεία μιας ηθικής επιλογής, μιας ευγενικής θέλησης, μιας κάποιας διατύπωσης του τύπου "θα σας ήμουν ευγνώμων αν δε μου μιλούσατε μ' αυτόν τον τόνο". Αυτό που διακυβεύεται είναι ένας ριζοσπαστικός μετασχηματισμός της κοινωνίας και μιας εκπαίδευσης που δεν έχει ακόμα καταλάβει ότι κάθε παιδί, κάθε έφηβος φέρει, στην φυσική του κατάσταση, τον μοναδικό πλούτο του ανθρώπου, την δημιουργικότητά του.

Πώς μπορούμε να διεγείρουμε την περιέργεια όντων που τα κατατρώει η αγωνία του λάθους και ο φόβος της ποινής; Σίγουρα, υπάρχουν καθηγητές αρκετά ενθουσιώδεις ώστε να παθιάζουν το ακροατήριό τους και να το κάνουν να ξεχνάει για μια στιγμή τις απεχθείς συνθήκες που εξευτελίζουν το επάγγελμά τους. Αλλά πόσοι και για πόσα χρόνια;

Απαριθμήστε, από την μια μεριά, τους γραφειοκράτες, που τρομοκρατούν την τάξη τους και που τρομοκρατούνται απ' αυτήν και από την άλλη, τους καλλιτέχνες, ταχυδακτυλουργούς και σχοινοβάτες της γνώσης, που είναι ικανοί να συναρπάζουν χωρίς να

χρειάζεται, ποτέ, να μεταβάλλονται σε δεσμοφύλακες κάτεργων ή σε υπασπιστές.

Δεν πρόκειται εδώ να δικάσουμε, ούτε να προβούμε στην ηλίθια πρακτική της αξιολόγησης, κατακρίνοντας τους μεν και επαινώντας τους δε. Οχι, αυτό που έχει σημασία είναι να κάνουμε τα πάντα, ούτως ώστε η εκπαίδευση, να διατηρήσει άγρυπνη αυτήν την, τόσο φυσική και γεμάτη ζωή, περιέργεια, από την οποία η Σεχραζάτ άντλησε το προνόμιο να αντισταθεί, επιτυχώς, στο θάνατο με τον οποίο την απειλούσε ένας τύραννος.

Η παραμόρφωση της εικόνας του κόσμου έβλαψε, επί πολλούς αιώνες, την εκπαίδευση του παιδιού.

Το ότι απαιτείται, από τον δάσκαλο και τον μαθητή, τόση προσπάθεια και κόπος για να ξαναζωντανέψει αυτή την απληστία για γνώση, που εμφανίζεται, τόσο μανιώδης, στην τρυφερή ηλικία, αποδεικνύει γιατί η εξέλιξη διακόπηκε βίαια. Η περιέργεια καταπνίγηκε, μια και καλή, σε μια εποχή όπου συμμετείχε στην παιγνιώδη ανάπτυξη του παιδιού, τότε που ήταν διασκεδαστική αλλά έθετε, ωστόσο, τις βάσεις για μια χαρούμενη γνώση, ασύμβατη με την αυστηρή οπτική των ενηλίκων, για χάρη της οποίας η επιστήμη ντύνει με σοβαρότητα τα πράγματα και πρέπει να διαδίδεται διαμέσου ξεράν, βαρετών, αφηρημένων αληθειών.

Θυμηθείτε τις χιλιάδες ερωτήσεις που το παιδί θέτει για τον εαυτό του και για τον κόσμο τον οποίο ανακαλύπτει με ατέλειωτο θαυμασμό. Γιατί βρέχει; Γιατί η θάλασσα είναι γαλάζια; Γιατί ο αδερφός μου παίρνει τα παιχνίδια μου; Οι απαντήσεις που έπαιρνε, συχνά, δεν ήταν παρά υπεκφυγές και επιπλήξεις. Καταπονημένο από έναν τρόπο σκέψης, που του τον παρουσιάζουν ως απρόσφορο, άφηνε τον εαυτό του να

κυριευθεί από την εντύπωση ότι ούτε άξιο, ούτε ικανό είναι να καταλάβει, σα να μην υπάρχει, σε κάθε στάδιο της ψυχολογικής ανάπτυξης, η κατάλληλη μέθοδος για την κατανόηση.

Όταν, έχοντας πια αποθαρρυνθεί από τόσες ερωτήσεις που κρίθηκαν ως ανούσιες, μπει στον κύκλο των σπουδών, του πετάνε τις απαντήσεις για τις οποίες έχει χάσει κάθε επιθυμία. Αυτά που, με πάθος, ευχόταν να μάθει λίγα χρόνια πριν, εξαναγκάζεται σήμερα να τα μελετήσει με το ζόρι, ενώ χασμουριέται από τη βαρεμάρα.

Η ποικιλία ευχάριστων και δυσάρεστων αισθήσεων, δημιούργησε μέσα του αυτήν την εμπειρική συνείδηση, που επέτρεπε τη βελτίωση των μεν και την αποφυγή των δε. Μια τέτοια ψυχολογική παρόρμηση, που συντηρούνταν από μια παιδαγωγική των γονιών, γεμάτη ενδιαφέρον, φροντίδα και στοργή, το είχε κάνει να επιθυμεί χωρίς τέλος, να θέλει να μάθει περισσότερα, να προσεγγίζει τον κόσμο με μια περιέργεια δίχως όρια, για τον απλό λόγο ότι οι γνώσεις υπάκουαν τότε στην πιο φυσική απαίτηση: να γίνει κανείς ευτυχισμένος.

Αν η εκπαίδευση γίνεται αποδεκτή διστακτικά, ακόμη και απρόθυμα, είναι γιατί, η φιλτραρισμένη μέσα από τα σχολικά προγράμματα γνώση, φέρει το σημάδι ενός παλιού τραύματος: η αρχική της φιληδονία έχει ευνουχιστεί.

Η γνώση του κόσμου, χωρίς την συνείδηση των επιθυμιών της ζωής, είναι μια νεκρή γνώση. Δε χρησιμεύει παρά μόνο στην υπηρεσία των μηχανισμών που μεταμορφώνουν την κοινωνία σύμφωνα με τις ανάγκες της οικονομίας. Προσφέρει ανακούφιση στην μοίρα των ανθρώπων, αλλά με κρύα καρδιά και υπό την

απειλή μιας επικείμενης σκληρότητας που θα εξαλείψει τα αποτελέσματά της.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, αφού αποσπάσει τον μαθητή από τις παρορμήσεις της ζωής, αναλαμβάνει να τον στουμπώσει τεχνητά, προκειμένου να τον οδηγήσει στην αγορά εργασίας, όπου θα συνεχίσει να ψελίζει μέχρι αηδίας το *leitmotiv* των νεανικών του χρόνων: ας κερδίσει ο καλύτερος!

Να κερδίσει τι; Περισσότερη ευδιάκριτη εξυπνάδα, περισσότερη τρυφερότητα, περισσότερη γαλήνη, περισσότερη διαύγεια όσον αφορά τον εαυτό του και τις περιστάσεις, περισσότερα μέσα για να επενεργεί πάνω στην ίδια του την ύπαρξη, περισσότερη δημιουργικότητα; Όχι, περισσότερα χρήματα και περισσότερη εξουσία, σ' έναν κόσμο που καταχράστηκε το χρήμα και την εξουσία για να χρησιμοποιηθεί από αυτά.

Το σφάλμα δεν είναι ενοχή.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, δεν αρκέστηκε στο να εγκλωβίσει τις επιθυμίες του παιδιού μέσα σε μια θωράκιση του χαρακτήρα, όπου οι μολυσμένοι μύς, η κρύα καρδιά και το εμποτισμένο με αγωνία πνεύμα, δεν ευνοούν και πολύ τη ζωηράδα και την ανάπτυξη. Δεν περιορίστηκε στο να τοποθετήσει τον μαθητή σε κτίρια χωρίς χαρά, που στόχο έχουν να του υπενθυμίζουν, σε περίπτωση που το ξεχάσει, ότι δε βρίσκεται εκεί για να διασκεδάσει. Πέρα απ' αυτό, κραδαίνει πάνω από το κεφάλι του τη γελοία και απειλητική, ταυτόχρονα, σπάθη μιας ετυμηγορίας.

Κάθε μέρα, ο μαθητής εισχωρεί, είτε το θέλει, είτε όχι, σ' ένα πραιτώριο, όπου παρουσιάζεται μπροστά στους δικαστές του με την υποτιθέμενη κατηγορία

της άγνοιας. Σ' αυτόν έγκειται να αποδείξει την αθωότητά του, εξεμόντας, κατά παραγγελία, θεωρήματα, κανόνες, ημερομηνίες, ορισμούς, που θα συνεισφέρουν στην απόλυσή του στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

Η έκφραση "εξετάζω", δηλαδή, διενεργώ, στο ποινικό δίκαιο, την ανάκριση ενός υπόπτου και την απαγγελία των κατηγοριών, φέρνει, καθαρά, στη μνήμη την δικαστική συνεκδοχή που επιβάλλει την γραπτή και προφορική δοκιμασία που επιβάλλεται στους σπουδαστές.

Κανείς δε σκέφτεται εδώ να αρνηθεί τη χρησιμότητα του ελέγχου της αφομοίωσης των γνώσεων, του βαθμού της κατανόησης, της πειραματικής ικανότητας. Αλλά, χρειάζεται, πάραυτα, να μεταμορφώσουμε σε δικαστή και σε ένοχο, ένα δάσκαλο και ένα μαθητή που δε ζητάνε παρά μόνο να διδάξουν και να διδαχθούν; Από ποιο δεσποτικό και απαρχαιωμένο πνεύμα, αντλούν, οι παιδαγωγοί, το δικαίωμα να ανάγουν τον εαυτό τους σε δικαστήριο και να βαράνε στο ψαχνό με το νυστέρι της αξίας και της απαξίας, της τιμής και της ατίμωσης, της σωτηρίας και της καταδίκης; Σε ποιες προσωπικές νευρώσεις και εμμονές υπακούουν, ώστε να τολμάνε να καθορίζουν, με το φόβο και την απειλή μιας επικείμενης κρίσης, την πορεία παιδιών και εφήβων που έχουν μόνο ανάγκη από προσοχή, υπομονή, ενθάρρυνση και από την τρυφερότητα εκείνη που κατέχει το μυστικό του να αποκτά πολλά απαιτώντας λίγα;

Δεν είναι αλήθεια ότι το εκπαιδευτικό σύστημα επιμένει να στηρίζεται σε μια άθλια αρχή, προϊόν μιας κοινωνίας που αντιλαμβάνεται την ευχαρίστηση μόνο μέσα στο κόσκινο μιας σαδομαζοχιστικής σχέσης

ανάμεσα σε αφέντη και σκλάβο: "Όποιος αγαπάει παιδεύει";

Το να έχεις την αξίωση να καθορίζεις την τύχη του άλλου από μια κρίση, είναι αποτέλεσμα της θέλησης για δύναμη, όχι της θέλησης για ζωή.

Το να κρίνεις, δεν επιτρέπει να καταλάβεις για να διορθώσεις. Η συμπεριφορά αυτών των κριτών, που είναι και οι ίδιοι τρομοκρατημένοι από το φόβο μήπως κριθούν, απομακρύνει τον μαθητή, που είναι αφοσιωμένος στην μακρά του πορεία προς την αυτονομία, από τις απαραίτητες ικανότητες: την επιμονή, την αίσθηση της προσπάθειας, την άγρυπνη ευαισθησία, τη διορατική ευφυΐα, την συνεχώς εξασκούμενη μνήμη, την αντίληψη του ζώντος σε όλες του τις μορφές και την συνειδητοποίηση των προόδων, των καθυστερήσεων, των οπισθοδρομήσεων, των λαθών και της διόρθωσής τους.

Το να βοηθήσεις ένα παιδί, έναν έφηβο να διασφαλίσει τη μέγιστη αυτονομία του, προϋποθέτει, αναμφίβολα, μια συνεχή διαύγεια στο επίπεδο της ανάπτυξης των ικανοτήτων και στον προσανατολισμό που θα τις ευνοήσει. Αλλά τι κοινό υπάρχει ανάμεσα στον έλεγχο στον οποίο θα υπόκειται ο μαθητής, άπαξ και θα ήταν έτοιμος να ξεπεράσει ένα επίπεδο της γνώσης και στις εξετάσεις μπροστά σε ένα καθηγητικό δικαστήριο; Αφήστε, λοιπόν, την ενοχή στα θρησκευόμενα πνεύματα, που δεν ονειρεύονται παρά μόνο να βασανίσουν, βασανίζοντας τους άλλους.

~~Οι θρησκευτές έχουν ανάγκη από την μιζέρια για να διαγιγνώσκονται~~ την συντηρούν προκειμένου να προσδίδουν περισσότερη λάμψη στις φιλανθρωπικές πράξεις τους. Ε, λοιπόν, μήπως το εκπαιδευτικό σύστημα δρα διαφορετικά όταν προϋποθέτει την ύπαρξη μιας

θεμελιακής αδυναμίας στον μαθητή, εκτεθειμένης συνεχώς στην αμαρτία της τεμπελιάς και της άγνοιας, για την οποία μπορεί να του δώσει άφεση αμαρτιών μόνο η ιερή, τρόπος του λέγειν, αποστολή του καθηγητή; Είναι πια καιρός να τελειώνουμε μ' αυτά τις φλυαρίες του παρελθόντος!

Ο καθένας διαθέτει την δική του δημιουργικότητα, η οποία δεν ανέχεται πλέον να την καταπιέζουν, αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο του σφάλματος σαν αξιόποιο έγκλημα. Δεν υπάρχουν σφάλματα, υπάρχουν μόνο λάθη και τα λάθη διορθώνονται.

Μόνο εκείνοι που κατέχουν τα κλειδιά της ελευθερίας και των ονείρων

θ' ανοίξουν το σχολείο σε μια ανοιχτή κοινωνία.

Η προοπτική της αποδοτικότητας με κάθε τίμημα, είναι το σιδηρούν παραπέτασμα ενός κόσμου περιφραγμένου από την οικονομία. Η προοπτική της ζωής ανοίγεται σ' έναν κόσμο όπου όλα περιμένουν να τα εξερευνήσεις και να τα δημιουργήσεις. Άρα, ο σχολικός θεσμός ανήκει στο χώρο των επιχειρήσεων, που θα ήθελαν να τον διευθύνουν κυνικά, χωρίς πια να ενοχλούνται από τον παλιό ανθρωπιστικό φορμαλισμό. Μένει να μάθουμε αν, οι μαθητές και οι καθηγητές, θα αφευθούν σε έναν περιορισμένο λειτουργικό ρόλο κερδοσκοπικών γραναζιών ή αν, μην έχοντας τίποτα να κερδίσουν από την διαχείριση στην οποία ωθούνται από ένα κόσμο που καταρρέει, θα ποντάρουν στο να μάθουν να ζουν και όχι στο να εξοικονομούν.

Όλα παίζονται σήμερα γύρω από μια αλλαγή νοοτροπίας, οπτικής, προοπτικής.

Το να καρφώσεις μια πεταλούδα, δεν είναι ο καλύτερος τρόπος για να γνωριστείς μαζί της. Εκείνος

που μετατρέπει σε νεκρό αντικείμενο το ζωντανό, με την όποια δικαιολογία, αποδεικνύει απλά ότι η γνώση του δεν του χρησίμευσε ούτε καν στο να γίνει άνθρωπος.

Υπάρχει, αντίθετα, μια προσέγγιση που ανακαλύπτει τη λάμψη της ζωής μέσα σ' έναν κρύσταλλο, σ' ένα ποίημα, σε μια εξίσωση, σε μια χημική φόρμουλα, σε ένα φυτό, σε ένα χειροτέχνημα. Αυτή δημιουργεί, ανάμεσα στον παρατηρητή και το παρατηρούμενο, μια σχέση ώσμωσης, στα πλαίσια της οποίας όλα είναι διακριτά χωρίς να είναι χωρισμένα.

Η συνείδηση μιας ζωντανής παρουσίας στο υποκείμενο και το αντικείμενο δεν δείχνει, ότι ο μαθητής έχει, εκ φύσεως, μέσα του κάτι από δάσκαλο και ότι ο δάσκαλος έχει μέσα του κάτι από μαθητή;

Όπου απουσιάζει η ευφυΐα της ζωής, δεν υπάρχουν παρά μόνο κτηνώδεις σχέσεις. Κάθε τι που δεν προέρχεται απ' ό,τι πιο ζωντανό έχουμε μέσα μας για να ξαναγυρίσει σ' αυτό, παρεκκλίνει προς το θάνατο, προς μεγάλη δόξα των στρατών και των τεχνολογιών του κέρδους. Γι' αυτό, τα περισσότερα σχολεία είναι πεδία μάχης, όπου η περιφρόνηση, το μίσος και η καταστροφική βία επιβεβαιώνουν την διαπίστωση της χρεοκοπίας ενός εκπαιδευτικού συστήματος που υποχρεώνει το διδάσκοντα σε δεσποτισμό και το διδασκόμενο σε δουλοπρέπεια.

Πόση παραίτηση υπάρχει στον εγκλωβισμό της υποτιθέμενης μελετηρότητας, όπου ο μαθητής καλείται να θυσιάσει και να κλείσει την πόρτα της παραίτησης στην ίδια του την ευτυχία! Και, με ποιόν τρόπο, ο εκπαιδευτικός, που δεν είναι ούτε καν ικανός να ξαναγίνει παιδί μέσα από την καθημερινή του αναγέννηση, θα διδάξει στα παιδιά που έχει μπροστά

του; Εκείνος που φέρει, μέσα στην καρδιά του, το πτώμα της παιδικής του ηλικίας, δε θα εκπαιδεύσει τίποτα άλλο παρά νεκρές ψυχές.

Η παροχή γνώσης ζυγνώνει την ελπίδα ενός υπέροχου κόσμου που η νεότητα έχει θρέψει και απ' τον οποίο ο άνθρωπος δεν παύει να τρέφεται. Ακόμα, πρέπει να σπάσει, ταυτόχρονα, η κατάρα των προκαταλήψεων και να περιφρονηθούν αυτοί οι λογιστές της εξουσίας και του κέρδους που τόσο καλά έχουν αποκλείσει από την πραγματικότητά τους το θαυμαστό, που η παιδική ανυπομονησία έχει εξορίσει στο βασίλειο των νεράιδων και η αδυναμία των γέρων στα έλη της ουτοπίας.

Το ανθρώπινο σώμα, η συμπεριφορά των ζώων, το λουλούδι, η φιλοσοφική αναζήτηση, η καλλιέργεια του σταριού, το νερό, η πέτρα, η φωτιά, ο ηλεκτρισμός, η επεξεργασία του ξύλου, η ιππασία, η κβαντική φυσική, η αστρονομία, η μουσική, μια αναπάντευχη, ιδιαίτερη, στιγμή μέσα στην καθημερινή ζωή, όλα απορρέουν από το θαυμαστό, όχι λόγω κάποιας μυστικιστικής ενατένισης, αλλά γιατί η επιλογή της υπεροχής του ζώντος παύει να συμμορφώνεται με τις παραδοσιακές προσταγές της κερδοσκοπικής εκμετάλλευσης.

Όταν το δάσος θεωρείται ως πνεύμονας της γης και όχι ως η τιμή ενός κάποιου αριθμού στρεμμάτων ή ως ένας χώρος προς καταστροφή από τα συμφέροντα των ακινήτων, τότε εκδηλώνεται η ανθρώπινη αίσθηση μιας φύσης που προσφέρει τις ενεργειακές πηγές της σε όποιον την προσεγγίζει, χωρίς να την βιάζει.

Η εκμάθηση της ζωής είναι ένας περίπατος στο σύμπαν της χαριστικότητας. Ένα είδος μκητολογικού περιπάτου, όπου ο οδηγός διδάσκει πώς να ξεχωρίζεις τα βρώσιμα μανιτάρια από τα άλλα, τα ακατάλληλα

προς κατανάλωση, δηλαδή, τα θανατηφόρα, τα οποία, όμως, με μια κατάλληλη επεξεργασία, μπορούν να αποκτήσουν θεραπευτικές αρετές.

Αντί για ένα περιχαρωμένο στρατόπεδο όπου σαπίζει με τρόπο θλιβερό ένα εφεδρικό εργατικό δυναμικό, γιατί δεν μετατρέπετε το σχολείο σ' ένα ελκυστικό πάρκο της γνώσης, σ' ένα χώρο ανοιχτό όπου οι δημιουργοί θά 'ρχονταν να μιλήσουν για το επάγγελμά τους, για το πάθος τους, για τις εμπειρίες τους, για αυτά που έχουν στην καρδιά τους; Ένας κατασκευαστής έγχορδων μουσικών οργάνων, ένας καλλιεργητής λαχανικών, ένας επιπλοποιός, ένας ζωγράφος, ένας βιολόγος έχουν σίγουρα πολύ περισσότερα και πολύ καλύτερα πράγματα να διδάξουν απ' αυτούς τους επιχειρηματίες που έρχονται να εκθειάσουν την προσαρμογή στους αμφίβολουσ νόμους της αγοράς.

Το άνοιγμα, του σχολείου, στον πολιτιστικό κόσμο ας σημάνει και το άνοιγμα σε όλες τις ηλικίες! Γιατί να κρατάμε μόνο για τους νέους το δικαίωμα στη μόρφωση, αποκλείοντας τους ενήλικες που ενδιαφέρονται για τη λογοτεχνία ή τα μαθηματικά; Δεν θα είχαν όλοι κάτι να κερδίσουν από μια επαφή που θα έσπαγε την επίπλαστη αντίθεση ανάμεσα στις ηλικιακές τάξεις;

Αλλά, δεν υπάρχει ούτε συνταγή, ούτε πανάκεια. Επαφίεται μόνο στην θέληση του καθενός να ζήσει και ν' ανοίξει αυτό που έχει κλείσει η βία του οικονομικού απολυταρχισμού. Εκεί η φαντασία θα αποδείξει τη δύναμή της.

Δεν περνάει χρονιά που, δεκάδες εφευρετικοί δάσκαλοι και καθηγητές, να μην προτείνουν εκπαιδευτικές μεθόδους οι οποίες να θεμελιώνονται πάνω σε μια νέα συμφωνία όντων και πραγμάτων. Εσείς που

παραπονιέστε για το πλήθος των γραφειοκρατών που σφετερίζονται το όνομα του εκπαιδευτικού και που ρίχνουν στον πλανήτη την παγερή ματιά των αριθμών επειδή έχουν περιορίσει το ενδιαφέρον τους στην καρτέλα του μισθού, τότε διεκδικήσατε να προωθηθούν οι ιδέες του Φρενέ και κάποιων άλλων πάνω στην ευγενή γνώση; Πότε αντιτάξατε, σ' αυτούς που μεταδίδουν ανία και που σας κυβερνούν, σχέδια για μια παιγνιώδη και ζωντανή εκπαίδευση; Επιχειρήσατε, ποτέ, να αντικαταστήσετε την ιεραρχική σχέση ανάμεσα σε δασκάλους και μαθητές, με μια σχέση που να θεμελιώνεται, όχι πλέον στην υπακοή, αλλά στην άσκηση της ατομικής και συλλογικής δημιουργικότητας;

Όταν, κάποιιοι, εκπληκτικής μετριότητας, πολιτικοί άντρες σάς καλούν να τους υποβάλετε τα αιτήματά σας, δεν έχουν άραγε την ικανοποίηση να σας βρίσκουν εξίσου ενδεείς μ' αυτούς, αν όχι οικονομικά, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την εξυπνάδα και την φαντασία; Μην αμφιβάλλετε ότι, τόσο φτηνά που ξεπουλιάσατε, σας παρέχουν, χωρίς διασταγμό, και το δικαίωμα να τους χλευάζετε σε μεγάλες καθαρτήριες εκδηλώσεις.

Η χειρότερη μορφή παραίτησης είναι εκείνη που προσφέρει στον εαυτό της το άλλοθι της εξέγερσης. Τόση λίγη εκτίμηση τρέφετε για τον εαυτό σας, ώστε δεν αφιερώνετε χρόνο για να ανακαλύψετε τις επιθυμίες της ζωής σας και να γνωρίσετε τι είδους ζωή θέλετε να ζήσετε; Δεν διαισθάνεστε καμιά άλλη εναλλακτική επιλογή από αυτήν ανάμεσα στη φτώχεια του πλουσίου και τη μιζέρια του φτωχού, που επίσημα, σας προτείνουν;

Είναι απαραίτητο να σας φαίνεται φτωχικό το θλιβερό μέλλον μιας ζωής που κυλά τσιμπολογώντας τα χρήματα του μήνα, επειδή η σκιά της ανεργίας μεγαλώνει παντού όπου βασιλεύει ο διαμεσολαβημένος ήλιος της πλήρους απασχόλησης; Τίποτα δεν σκοτώνει πιο σίγουρα από το να αρκείσαι στην επιβίωση.

ΝΑ ΑΠΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Το πνεύμα του στρατώνα κυριάρχησε στα σχολεία. Εκεί, οι μαθητές, παρέλυναν στη σειρά, υπακούοντας στις διαταγές των επιστατών, από τους οποίους δεν έλειπαν παρά η στολή και τα γαλόνια. Η μορφή του κτιρίου υπάκουε στο νόμο της ορθής γωνίας και της ευθύγραμμης δομής. Έτσι, η αρχιτεκτονική χρησιμοποιούνταν για την επιτήρηση των αποκλίσεων της συμπεριφοράς, με την ευθύτητα μιας σπαρτιατικής αυστηρότητας.

Μέχρι τη δεκαετία του '60, ο εκπαιδευτικός θεσμός εξακολουθούσε να είναι γεμάτος από αυτές τις πολεμικές αρετές, που επέτασσαν να πας να πεθάνεις στα σύνορα, παρά να επιδοθείς στις χάρες της αγάπης και της ευτυχίας. Σήμερα, μια τέτοια επιταγή θα βούλιαζε μέσα στην γελοιότητα, αλλά, παρά την μετάλλαξη που άρχισε τὸ Μάη του 1968 και την ανυποληψία στην οποία περιέπεσε ο στρατός μιας Ευρώπης χωρίς μάχες (με εξαίρεση κάποιους τοπικούς πολέμους στους οποίους απαξιούσε να παρέμβει), θα ήταν ακραίο το να υποστηρίξει κανείς ότι έχει περιπέσει σε αχρηστία η παράδοση της προσταγής που βρυχάται, της προσβολής που αλυχτά, της διαταγής που δεν

επιδέχεται απόκριση και της απείθειας που είναι η κατάλληλη απάντηση σε όλα αυτά.

Η, σχεδόν απόλυτη, εξουσία με την οποία περιβάλλεται ο αφέντης, εξυπηρετεί μάλλον την έκφραση νευρωτικών συμπεριφορών, παρά την μετάδοση μιας κάποιας γνώσης. Ο νόμος του ισχυρού μετέτρεψε την εξυπνάδα σε ένα από τα όπλα της ανοησίας. Πολλοί σκυθρωπάζουν, αναμφίβολα, επειδή δεν τους απομένει, υπ' αυτές τις συνθήκες, παρά το δικαίωμα να σιωπούν. Αλλά όσο μια κοινότητα συμφερόντων δε θέτει στο επίκεντρο της γνώσης τις κλίσεις, τις αμφιβολίες, τα βάσανα, τα προβλήματα που ο καθένας νιώθει κατά τη διάρκεια της ημέρας -δηλαδή, αυτά που συνθέτουν το πιο σημαντικό κομμάτι της ζωής του- δε θα υπάρχει παρά μόνο η υπεροψία και η περιφρόνηση διαμέσου των οποίων θα μεταδίδονται μηνύματα, των οποίων η σημασία δε μας αφορά πραγματικά, ως όντα επιθυμίων.

Αυτό που διδάσκεται μέσω του φόβου καθιστά τη γνώση φόβητρο.

Η εξουσία, που νομίμως παρέχεται στο δάσκαλο, προσδίδει στη γνώση μια γεύση τόσο πικρή, ώστε η άγνοια καταλήγει να στέφεται με τις δάφνες της εξέγερσης. Εκείνος που παρέχει την γνώση του με ευχαρίστηση δε χρειάζεται να την επιβάλει, αλλά ο, στρατιωτικού τύπου, εκπαιδευτικός εγκλεισμός είναι τέτοιος ώστε πρέπει να εκπαιδεύσει μέσω του καθήκοντος, όχι μέσω της τέρψης.

Προσπαθείστε, λοιπόν, να προωθήσετε την αμοιβαία κατανόηση ανάμεσα σε έναν καθηγητή που παίζει στην τάξη του σαν σε κλουβί με άγρια ζώα και τους μαθητές λυκείου, που είναι μαθημένοι να

αποφεύγουν με επιδεξιότητα το μαστίγιο και έτοιμοι να καταβροχθίσουν το θηριοδαμαστή! Μολονότι ο αυτοκρατορισμός δέχεται βίαιες επιθέσεις σε ολόκληρη την δυτική Ευρώπη, το σχολείο εξακολουθεί να κυριαρχείται από την τυραννία. Αυτό που ισχύει είναι ότι κερδίζει όποιος φωνάζει πιο δυνατά μέσα σε μια αρένα όπου οι απογοητεύσεις κομματιάζονται.

Δεν υπάρχει τίποτα αθλιότερο από τον φόβο, που υποβιβάζει τον άνθρωπο σε κυνηγημένο ζώο και δεν αντιλαμβάνομαι πώς τον ανέχονται, τόσο ο μαθητής, όσο και ο καθηγητής. Τίποτα δεν προοδεύει μέσω του τρόμου, εκτός από τον ίδιο τον τρόμο. Όταν οι κατευθυντήριες γραμμές της παιδαγωγικής σπεύσουν να δώσουν έμφαση στην αρχή, που μου φαίνεται πως είναι η συνθήκη μιας πραγματικής εκμάθησης της ζωής: η εξαφάνιση του φόβου και η παροχή ασφάλειας, θα πρέπει, για να εφαρμοστεί η αρχή αυτή, να μετατρέψουμε το σχολείο σε έναν χώρο όπου δε θα βασιλεύει ούτε η εξουσία, ούτε η υποταγή, ούτε οι ισχυροί, ούτε οι αδύναμοι, ούτε οι πρώτοι, ούτε οι τελευταίοι. Όσο δε σχηματίζετε μια κοινότητα μαθητών και διδασκόντων προσηλωμένων στην τελειοποίηση του όποιου δημιουργικού στοιχείου έχει ο καθένας μέσα του, μάταια θα εξοργίζεστε από τη βαρβαρότητα σε όλες της τις μορφές, του θρησκευτικού φανατισμού, του πολιτικού σεχταρισμού, της υποκρισίας και της διαφθοράς των κυβερνώντων, δεν πρόκειται να εκδιώξετε ούτε τους δογματισμούς, ούτε τις μαφίες των ναρκωτικών και των επιχειρήσεων, γιατί μέσα στην ιεραρχική οργάνωση της εκπαίδευσης υπάρχει ένα ύπουλο ένζυμο που ευνοεί την επίδρασή τους.

Τώρα που οι ιδεολογίες της αριστεράς και της δεξιάς λιώνουν κάτω από τον ήλιο του κοινού τους

ψεύδους, το μόνο κριτήριο ευφυΐας και δράσης βρίσκεται στην καθημερινή ζωή του καθενός και στην επιλογή, με την οποία αυτή τον φέρνει, ανά πάσα στιγμή, αντιμέτωπο, με ό,τι εδραιώνει την ίδια του τη ζωή, και με ό,τι την καταστρέφει. Αν τόσες γενναιόψυχες ιδέες μετατράπηκαν στο αντίθετό τους είναι γιατί η συμπεριφορά που αγωνιζόταν υπέρ τους ήταν η άρνησή τους. Ένα σχέδιο αυτονομίας και χειραφέτησης δεν μπορεί να θεμελιωθεί πάνω στην αυτή τη θέληση της δύναμης που συνεχίζει να αποτυπώνει στις κινήσεις, χωρίς να κλονιστεί, τη ρυτίδα της περιφρόνησης, της σκλαβιάς και του θανάτου.

Δε διαβλέπω άλλο τρόπο για να τελειώνουμε με το φόβο και το ψεύδος που προκύπτει απ' αυτόν, παρά μέσα από μια θέληση που ξαναγεννιέται αέναα από την απόλαυση του εαυτού και του κόσμου. Το να μάθουμε να διακρίνουμε εκείνο που μας κάνει πιο ζωντανούς από εκείνο που μας σκοτώνει είναι η πρώτη διαύγεια, εκείνη που δίνει νόημα στη γνώση.

Οι πλέον εξελιγμένες τεχνικές θέτουν στη διάθεσή μας ένα σημαντικό σύνολο πληροφοριών. Μια τέτοια πρόοδος δεν είναι αμελητέα, αλλά θα παραμείνει νεκρό γράμμα αν μια προνομιακή σχέση ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και σε μικρές ομάδες μαθητών δε συνδέσει το δίκτυο των αφηρημένων γνώσεων με το μόνο "τερματικό" που μας ενδιαφέρει: αυτό που ο καθένας θέλει να κάνει με τη ζωή και το πεπρωμένο του.

Να απελευθερώσουμε την επιθυμία για γνώση από τον εξαναγκασμό.

Η βίαιη εκμετάλλευση της φύσης αντικατέστησε την επιθυμία με τον εξαναγκασμό. Διέδωσε παντού την κατάρα της χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας

και περιορίσε σε μια περιθωριακή δραστηριότητα τον πραγματικό πλούτο του ανθρώπου: την ικανότητα να αναδημιουργείται, αναδημιουργώντας τον κόσμο.

Οι άνθρωποι, παράγοντας μια οικονομία που τους αποταμιεύει μέχρι να τους μετατρέψει σε σκιές του εαυτού τους, δεν κατάφεραν παρά να παρεμποδίσουν την εξέλιξή τους. Γι' αυτό, η ανθρωπότητα μένει να εφευρεθεί.

Το σχολείο φέρει το ευδιάκριτο σημάδι μιας ρήξης στο ανθρώπινο επίπεδο. Αντιλαμβανόμαστε, όλο και περισσότερο, πώς και σε ποια στιγμή, συνθλίβεται η δημιουργικότητα του παιδιού, κάτω από τα σφυροκοπήματα της εργασίας. Η παλιά οικογενειακή λιτανεία: "Κάνε πρώτα τα μαθήματά σου και μετά πήγαινε να παίξεις", εξέφραζε, πάντα, τον παραλογισμό μιας κοινωνίας που σε διέτασσε να παραιτηθείς από τη ζωή, προκειμένου να θυσιαστείς αποτελεσματικότερα χάριν ενός μόχθου που εξαντλούσε τη ζωή και δεν άφηνε στις απολαύσεις παρά μόνο τα χρώματα του θανάτου.

Όλη η ανοησία των ειδικευμένων παιδαγωγών δεν αρκεί για να εκπλαγεί κανείς με το ότι τόση προσπάθεια και κόπος που επιβάλλεται στους μαθητές καταλήγει σε τόσο μέτρια αποτελέσματα. Τι περιμένεις όταν η καρδιά δεν είναι εκεί, ή τουλάχιστον, δεν είναι πια εκεί;

Ο Σαρλ Φουριέ, παρατηρώντας, κατά τη διάρκεια μιας εξέγερσης, με πόση φροντίδα και ζήλο, οι εξεγερμένοι ξήλωναν τις πλάκες από ένα δρόμο και ύψωναν ένα οδόφραγμα μέσα σε λίγες ώρες, σημείωνε ότι, για το ίδιο έργο, μια ομάδα εργατών οδοποιίας, υπό τις διαταγές ενός αφεντικού, θα είχε χρειαστεί τρεις μέρες. Οι μισθωτοί δε θα είχαν βρει στην υπόθεση

αυτή κανένα άλλο ενδιαφέρον από την πληρωμή, ενώ τους εξεγερμένους τους εμπύχωνε το πάθος της ελευθερίας.

Μόνο η απόλαυση του να είσαι ο εαυτός σου και να ανήκεις μόνο στον εαυτό σου θα παρείχε στη γνώση αυτήν την παθιασμένη έλξη που δικαιολογεί την προσπάθεια χωρίς να προσφεύγει στον εξαναγκασμό.

Το να γίνουμε αυτό που είμαστε απαιτεί την πιο ανυποχώρητη αποφασιστικότητα. Εκεί χρειάζεται επιμονή και πείσμα. Αν δε θέλουμε να γίνουμε παθητικοί καταναλωτές γνώσεων που μας υποβιβάζουν στη μίζερη κατάσταση του κοινού καταναλωτή, πρέπει να θυμόμαστε ότι, για να ξεφύγουμε από τον βούρκο όπου βουλιάζει η κοινωνία του παρελθόντος, θα χρειαστεί να πάρουμε την πρωτοβουλία για να σπρώξουμε προς την αντίθεση κατεύθυνση. Αλλά πού! Μήπως δεν σας βλέπουμε έτοιμους να πολεμήσετε και να συντρίψετε τους άλλους για να κερδίσετε μια θέση εργασίας, διστάζοντας να επενδύσετε την ενέργειά σας σε μια ζωή που θα είναι ό,τι καλύτερο θα μπορούσατε να κάνετε με τον εαυτό σας;

Δε θέλουμε να είμαστε οι καλύτεροι, θέλουμε να κατακτήσουμε την καλύτερη δυνατή ζωή, σύμφωνα με αυτήν την αρχή της απρόσιτης τελειότητας που ανακαλεί το ανικανόπιητο εν ονόματι του ακόρεστου.

**ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΖΩΝΤΟΣ ΚΑΙ ΟΧΙ
ΠΡΟΦΑΛΑΜΟ ΜΙΑΣ ΠΑΡΑΣΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

Τον Δεκέμβρη του 1991, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε ένα υπόμνημα σχετικό με την ανώτερη εκπαίδευση. Σ' αυτό, συνιστούσε στα πανεπιστήμια να συμπεριφέρονται σαν επιχειρήσεις υποκείμενες στους ανταγωνιστικούς κανόνες της αγοράς. Στο ίδιο έγγραφο, εξέφραζε την ευχή, να αντιμετωπίζονται οι φοιτητές σαν πελάτες, που θα παροτρύνονται, όχι να μαθαίνουν, αλλά να καταναλώνουν.

Τα μαθήματα μετατρέπονταν, έτσι, σε προϊόντα και οι όροι "φοιτητές" και "σπουδές" έδιναν τη θέση τους σε εκφράσεις πιο κατάλληλες για το νέο προσανατολισμό: "ανθρώπινο κεφάλαιο", "αγορά εργασίας".

Τον Σεπτέμβρη του 1993, η ίδια Επιτροπή υποτροπιάζει με μια "Πράσινη βίβλο για την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης". Σ' αυτή, προσδιορίζει ότι, ήδη από το νηπιαγωγείο, πρέπει να διαμορφώνονται "οι ανθρώπινοι πόροι για τις αποκλειστικές ανάγκες της βιομηχανίας" και να ενθαρρύνεται "μια μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα των συμπεριφορών, ώστε να ανταποκρίνονται στη ζήτηση της αγοράς εργατικού δυναμικού".

Ιδού πώς το κατάπτυστο ζοοπ του παρόντος παρουσιάζει ως ακτινοβόλο μέλλον την πλήρη δραστηκότητα του παρελθόντος!

Απαξ και εξαλειφθεί ό,τι το μετρίως αποδοτικό υπήρχε στο σχολείο του χθες -τα Λατινικά, τα Ελληνικά, ο Σαίξπηρ και η παρέα του- οι φοιτητές θα έχουν, επιτέλους, το προνόμιο της πρόσβασης στο σωτήριο

κατορθώμα: να σταθεροποιήσουν τη ζυγαριά της αγοράς, παράγοντας άχρηστα πράγματα και καταναλώνοντας σκατά.

Το εγχείρημα βρίσκεται σε καλό δρόμο μια και οι κυβερνήσεις, όσο διαφορετικές κι αν λένε ότι είναι, ευθυγραμμίζονται ομόφωνα με την αρχή: "Η επιχείρηση πρέπει να είναι προσανατολισμένη στην εκπαίδευση και η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες της επιχείρησης".

Στρατολογήσεις για τη διαχείριση της χρεοκοπίας.

Προκειμένου να βοηθήσουμε στην κατανόηση της εποχής μας, δεν στερείται ουσίας, να προσδιορίσουμε τη διαδικασία μέσα από την οποία η ανάπτυξη του καπιταλισμού κατέληξε σε μια πλανητική κρίση που είναι η κρίση της οικονομίας μέσα στην ολοκληρωτική λειτουργία της.

Από τις αρχές του 19ου αιώνα, αυτό που κυριάρχησε στο σύνολο των ατομικών και συλλογικών συμπεριφορών, ήταν η ανάγκη της παραγωγής. Η οργάνωση της παραγωγής, διαμέσου της διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας, απαιτούσε μια κατευθυντήρια μέθοδο, μια νοοτροπία αυταρχική και μάλιστα δεσποτική.

Ήταν η ώρα για τη στρατιωτική κατάκτηση των αγορών. Οι εκβιομηχανισμένες χώρες λεηλοτούσαν, χωρίς κανέναν ενδοιασμό, τους πόρους των νέων αποικιών.

Όταν το προλεταριάτο επιχείρησε να συντονίσει τις διεκδικήσεις του, υπέστη, παρά τον ελευθεριακό του αυθορμητισμό, την αυταρχική επιβολή που η υπεροχή του τομέα της παραγωγής ασκούσε στα ήθη. Τα εργατικά συνδικάτα και κόμματα

αποκτούν μια γραφειοκρατική δομή που γρήγορα θα χρησιμοποιούνταν για να παρεμποδίσει τις εργατικές μάζες, με το πρόσχημα της χειραφέτησής τους.

Η κόκκινη εξουσία, εγκαθιδρύεται πολύ πιο εύκολα καθόσον αποσπά από την εκμεταλλεύτρια τάξη μερίδιο από τα κέρδη, μεταφρασμένο σε αύξηση των μισθών, διευθέτηση του χρόνου εργασίας (οχτώωρο, άδειες μετ' αποδοχών), σε κοινωνικά οφέλη (επιδόματα ανεργίας, μέριμνα για την υγεία).

Οι δεκαετίες του '20 και του '30 οδηγούν την συγκεντροποίηση της παραγωγής στο ανώτατο στάδιο της. Το πέρασμα από τον ιδιωτικό καπιταλισμό στον κρατικό πραγματοποιείται βάνουσα, στην Ιταλία, τη Γερμανία, τη Ρωσία, όπου η δικτατορία ενός και μοναδικού κόμματος -φασιστικού, ναζιστικού, σταλινικού- επιβάλλει την κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής.

Στις χώρες όπου η φιλελεύθερη παράδοση διαφύλαξε μια τυπική δημοκρατία, η μονοπωλιακή συγκεντροποίηση ολοκληρώθηκε με πιο αργό, πιο ύπουλο και λιγότερο βίαιο τρόπο, δίνοντας στο Κράτος έναν κηδεμονευτικό χαρακτήρα.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του ένας νέος οικονομικός προσανατολισμός, υποσχόμενος μια ανάπτυξη που θα μεταμόρφωσε, αισθητά, τις νοοτροπίες και τα ήθη: η εξώθηση στην καταγύαωση παίρνει, στην πραγματικότητα, την σκυτάλη από την ανάγκη της παραγωγής.

Ήδη από το 1945, το σχέδιο Μάρσαλ, που, επισήμως, προοριζόταν για να βοηθήσει την κατεστραμμένη από τον πόλεμο Ευρώπη, ανοίγει το δρόμο για μια κοινωνία κατανάλωσης, που ταυτιζόταν με μια κοινωνία ευημερίας.

Η ανάγκη για παραγωγή με κάθε τίμημα παραχωρεί τη θέση της σε μια επιχείρηση στολισμένη με τα θέλητρα της γοητείας, κάτω απ' την οποία κρύβεται, στην πραγματικότητα, μια νέα επιτακτική προτεραιότητα: η κατανάλωση. Καταναλώστε ο,τιδήποτε, αλλά καταναλώστε.

Είμαστε παρόντες, λοιπόν, σε μια εκπληκτική εξέλιξη: ένας ηδονισμός του σούπερ μάρκετ και μια δημοκρατία του σελφ σέρβις, που προπαγανδίζει την ψευδαίσθηση των απολαύσεων και της ελεύθερης επιλογής, καταφέρνουν να υπονομεύσουν -πιο σίγουρα απ' ό,τι θα ευχόντουσαν οι αναρχικοί του παρελθόντος- τις ιερές και απαραβίαστες πατριαρχικές, αυταρχικές, στρατιωτικές και θρησκευτικές αξίες, τις οποίες, μια οικονομία που κυριαρχούνταν από τις επιταγές της παραγωγής, είχε καταστήσει προνομιακές.

Σήμερα, βλέπουμε καλύτερα πόσο χαλάρωσε η αποικιοποίηση των εργατικών μαζών, με την πειστική εξώθηση στην κατανάλωση μιας ευτυχίας με δόσεις, την πίεση που εξασκούσε η οικονομία στις υπερπόντιες αποικίες και ευνόησε την επιτυχία των αγώνων της αποαποικιοποίησης.

Αν η ελευθερία των ανταλλαγών και η αναγκαία επέκτασή τους, συνέβαλαν στον τερματισμό των περισσότερων δικτατορικών καθεστώτων και στην κατάρρευση του κομμουνιστικού φρουρίου, φανέρωσαν, επίσης, αρκετά γρήγορα και τα όρια της καταναλώσιμης ευημερίας.

Μετά το 1968, οι καταναλωτές, έχοντας αλλοτριωθεί από μια ευτυχία που δε συνέπιπτε διόλου με την πληθώρα των άχρηστων γκάτζετ και των νοθευμένων προϊόντων, συνειδητοποίησαν τη νέα αλλοτρίωση της οποίας οι ίδιοι ήταν το αντικείμενο. Το

να δουλεύεις για ένα μισθό που επενδύεται στην αγορά εμπορευμάτων μιας αβέβαιης αξίας χρήσης, δημιουργεί περισσότερο μια δυσάρεστη εντύπωση ότι χειραγωγείσαι σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αγοράς παρά μια κατάσταση μακαριότητας. Εκείνοι που υπέμεναν το εργαστήριό και το γραφείο όλη την ημέρα δεν έβγαιναν απ' αυτό παρά μόνο για να μπουν στα, λιγότερο καταναγκαστικά αλλά πιο απατηλά, εργοστάσια του καταναλωτισμού.

Οι ψευδείς ανάγκες που υπερτερούσαν των αληθινών, αυτό το "ο,τιδήποτε" που έπρεπε να αγοραστεί, κατέληξε να γεννήσει με τη σειρά του μια όλο και περισσότερο αποκλίνουσα παραγωγή παρασιτικών υπηρεσιών, που υφαίνονταν γύρω από τον πολίτη με αποστολή να τον διασφαλίσουν, να τον πλαισιώσουν, να τον συμβουλευθούν, να τον υποστηρίξουν, να τον οδηγήσουν, κοντολογίς, να τον εγκλωβίσουν μέσα σε μια φροντίδα που να τον εξομοιώνει, λίγο-λίγο, με έναν ανάπηρο.

Είδαμε, επίσης, τον πρωτογενή τομέα να θυσιάζεται υπέρ του τριτογενούς, που πουλάει την ίδια του τη γραφειοκρατική πολυπλοκότητα υπό τη μορφή βοήθειας και προστασίας. Η ποιοτική γεωργία συντρίφτηκε από τα λόμπυ της γεωργίας τροφίμων, που υπερπαράγει υποκατάστατα δημητριακών, κρέατος, λαχανικών. Η τέχνη της στέγασης θάφτηκε κάτω από τη γκριζάδα, την ανία και την εγκληματικότητα του μπετόν που εξασφαλίζει τα εισοδήματα των επιχειρήσεων. Όσο για το σχολείο, καλείται να χρησιμεύσει ως εφεδρεία για τους μαθητές της ελίτ, στους οποίους επιφυλάσσεται μια ωραία καριέρα στην επικερδή αχρηστία και τις οικονομικές μαφίες. Η θηλειά δέθηκε: το να σπουδάσεις για να βρεις δουλειά, όσο παράξενο

κι αν είναι, ακολούθησε την επιταγή της κατανάλωσης αποκλειστικά προς όφελος μιας οικονομικής μηχανής που βραχυκυκλώνει παντού στη Δύση -παρόλο που οι ειδικοί μας αναγγέλλουν, κάθε χρόνο τη θριαμβευτική της επαναλειτουργία.

Βυθιζόμαστε στο τέλμα μιας παρασιτικής και μαφιόζικης γραφειοκρατίας, όπου το χρήμα συσσωρεύεται και κυκλοφορεί μέσα σε ένα κλειστό κύκλωμα αντί να επενδύεται στην κατασκευή προϊόντων ποιότητας, χρήσιμων για τη βελτίωση της ζωής και του περιβάλλοντός της. Το χρήμα είναι αυτό που λείπει λιγότερο απ' όλα τ' άλλα, σε αντίθεση με όσα σας λένε αυτοί που έχετε εκλέξει, αλλά η εκπαίδευση δεν είναι αποδοτικός τομέας.

Υπάρχει, ωστόσο, μια εναλλακτική πρόταση στην οικονομία της παρακμής και στην αδυναμία της για μια νέα ώθηση. Αυτή προτείνει, εγκαταλείποντας το ρήγμα που ανοίγεται όλο και πιο πολύ ανάμεσα στα συμφέροντα του εμπορεύματος και το συμφέρον του ζώντος, να θέσει εκ νέου στην υπηρεσία του ανθρώπινου μια τεχνολογία, την οποία ο μπερζουαλισμός του κέρδους μετέτρεψε σε απάνθρωπη -σε σημείο να δημιουργήσει μέσω αυτής, στην περίπτωση της πυρηνικής διάσπασης και του γενετικού πειραματισμού, επικίνδυνες βλάβες. Απαιτεί να δοθεί προτεραιότητα στην ποιότητα ζωής και σ' αυτές τις βασικές δραστηριότητες που ο παραλογισμός του αρχαϊκού καπιταλισμού καταδικάζει ακριβώς σε διαμελισμό, κάτω από τα χτυπήματα συνεχών περιστολών του προϋπολογισμού: την κατοικία, την τροφή, τη μεταφορά, την ένδυση, τις υπηρεσίες της υγείας, την εκπαίδευση και την κουλτούρα.

Μια μετάλλαξη αρχίζει μπροστά στα μάτια μας. Ο νεοκαπιταλισμός ετοιμάζεται να κατασκευάσει εκ νέου, αποκομίζοντας κέρδος, αυτό που ο παλιός κατέστρεψε. Παρά τις αντιστάσεις του παρελθόντος, οι φυσικές ενέργειες θα πάρουν τελικά τη θέση των μέσων παραγωγής που μολύνουν και καταστρέφουν.

Όπως η Βιομηχανική Επανάσταση, από τις αρχές του 19ου αιώνα, γέννησε ένα σημαντικό αριθμό εφευρέσεων και καινοτομιών -το ηλεκτρικό ρεύμα, το γκάζι, την ατμομηχανή, τις τηλεπικοινωνίες, τις γρήγορες μεταφορές-, έτσι και η εποχή μας είναι σε αναζήτηση νέων δημιουργιών που θα αντικαταστήσουν αυτά που δεν υπηρετούν σήμερα τη ζωή παρά μόνο απειλώντας την: το πετρέλαιο, την πυρηνική ενέργεια, τη φαρμακευτική βιομηχανία, τη χημεία που μολύνει, την πειραματική βιολογία... και την πληθώρα των παρασιτικών υπηρεσιών ή την πολλαπλασιαζόμενη γραφειοκρατία.

Το τέλος της υποχρεωτικής εργασίας εγκαινιάζει την εποχή της δημιουργικότητας.

Η εργασία είναι μια εκτρωματική δημιουργία. Η δημιουργική ευφυΐα του ανθρώπου βρέθηκε πιασμένη στην παγίδα ενός συστήματος που την καταδίκασε να παράγει εξουσία και κέρδος, χωρίς ν' αφήνει άλλη διέξοδο στην πληθωρικότητά της από την τέχνη και την ονειροπόληση.

Αυτό, λοιπόν, το έργο, της εκμετάλλευσης της φύσης, που τόσο συχνά εξυμνείται ως η προμηθεϊκή δύναμη που μεταμορφώνει τον κόσμο, μας παραδίδει σήμερα τον εκκαθαριστικό ισολογισμό της: μια άνετη επιβίωση, οι πόροι και η καρδιά της οποίας εξαπλώνονται στον φαύλο κύκλο της αποδοτικότητας.

Πώς θα μπορούσε ένα έργο τόσο άχρηστο και επιζήμιο για τη ζωή να μην εξαντληθεί με τη σειρά του; Χτες, παρείχε το αυτοκίνητο και την τηλεόραση, με αντάλλαγμα το μολυσμένο αέρα και την παρηγοριά μιας ζωής απύσας. Σήμερα, δεν είναι πλέον παρά μια σηματοδύρα αβέβαιης σωτηρίας σε μια κοινωνία που την παραλύει ο γραφειοκρατικός πληθωρισμός, όπου τίποτα δεν είναι πλέον εγγυημένο, ούτε ο μισθός, ούτε η κατοικία, ούτε τα φυσικά προϊόντα, ούτε οι ενεργειακοί πόροι, ούτε τα κοινωνικά κεκτημένα. Μέσα σε μια ατμόσφαιρα που η πτώση του εμπορίου καθιστά καταπιεστική, η μείωση της εργασίας εκλαμβάνεται προφανώς σαν κατάρρα. Η ανεργία είναι μια κενή εργασία. Μια τέτοιου είδους παραίτηση οδηγεί στο να περιμένει κανείς κάποια ελεημοσύνη, όπως ο εργάτης περιμένει το μισθό του, ασχολούμενος με κάτι που του προκαλεί ανία (αν και κρίνει ότι εφεξής θα ήταν απερισκεψία να το παραδεχτεί).

Αν και όλα οδεύουν προς την καταστροφή, ακολουθώντας το νήμα μιας απελπισίας που υπαγορεύει η οικονομικά προγραμματισμένη πλανητική αυτοκαταστροφή, υπάρχει εκεί ένας κόσμος, που έχει αφεθεί στην τύχη του και που είναι σημαντικό να διατηρηθεί, να απογυμνωθεί από τις βλαβερές του συνέπειες και να ανοικοδομηθεί για τη δική μας ευημερία, όπως ακριβώς, αν έσπαζε ο καθρέφτης των καταναλωτικών ψευδαισθήσεων, θα έθετε την ευτυχία στη διάθεσή μας, αφού πρώτα είχε δείξει την ψεύτικη αντανάκλασή της.

Να μειωθεί ο χρόνος εργασίας προκειμένου να κατανεμηθεί καλύτερα; Έστω. Αλλά με ποια προοπτική και συνείδηση; Αν ο σκοπός του εγχειρήματος είναι, τις περισσότερες φορές, η παραγωγή περισσότερων αγαθών και υπηρεσιών χρήσιμων στην αγορά και όχι

στη ζωή, με αντάλλαγμα ένα μισθό που θα πληρώνει την αυξανόμενη κατανάλωσή τους, τότε ο παλιός καπιταλισμός δεν θά 'χει επιτύχει τίποτα περισσότερο από το να ανακτήσει προς όφελός του αυτό που προσποιείται ότι αφήνει προς όφελος όλων.

Αντίθετα, αν το ίδιο εγχείρημα υπακούει στις ικεσίες ενός νεοκαπιταλισμού που αναζητεί, μέσα από την οικολογική επένδυση, ένα όπλο ενάντια στο συντηρητισμό μιας εργοδοσίας χωρίς φαντασία, θα αρκεί μόνο μια συνειδητοποίηση, προκειμένου ο εγγυημένος μισθός και ο μειωμένος χρόνος εργασίας να προσφέρουν στον καθένα το πεδίο μιας ελεύθερης δημιουργίας και την ευκαιρία να ξαναβρεθεί και να είναι, τελικά, ο εαυτός του.

Γιατί, παρά το ότι οι γραφειοκράτες της διαφθοράς και οι μαφίες των επιχειρήσεων εξακολουθούν να το αποκρύπτουν, υπάρχει μια οικονομικοκοινωνική απαίτηση που ακολουθεί αντίθετη πορεία από τις κλήσεις σε βοήθεια της συνήθους σύγχυσης. Αυτή διεκδικεί ένα περιβάλλον που να βελτιώνει την ποιότητα της ζωής, μια παραγωγή χωρίς καταπίση ούτε μόλυνση, σχέσεις αυθεντικά ανθρώπινες, το τέλος της δικτατορίας που η αποδοτικότητα ασκεί στη ζωή.

Σε σας -και στο καινούργιο σχολείο που θα εφεύρετε- απομένει να εμποδίσετε να πιαστεί η δημιουργικότητα, που αντικειμενικά διεγείρεται από την υπόσχεση θέσεων εργασίας δημόσιας ωφέλειας, στο ακγίστρι της οικονομικής αλλοτρίωσης και να αποκοπεί έτσι από τη δημιουργία του εαυτού.

Αν ξεχνάτε τι είσαστε και τι είδους ζωή θέλετε να ζήσετε, μην ελπίζετε σε άλλη τύχη από εκείνη ενός

εμπορεύματος που, άπαξ και περάσει από το ταμείο, είναι για πέταμά.

Να ενθαρρύνουμε την ποιότητα.

Ο αγώνας δρόμου για το κέρδος, εφόσον υπακούει στο κριτήριο της ποσότητας, οδηγεί στον παραλογισμό της υπερπαραγωγής. Χτες, η μεγάλη παραγωγή οδήγησε την υπεραξία των αφεντικών, που δεν διέθεταν να καταστρέψουν τα πλεονάσματα του καφέ, του κρέατος, του σιταριού, προκειμένου να αποτρέψουν μια πτώση των τιμών στην αγορά.

Η αύξηση της κατανάλωσης, αγγίζοντας ένα ευρύτερο στρώμα του πληθυσμού, επέτρεψε την απορρόφηση, μέχρι ενός σημείου, μιας αυξανόμενης ποσότητας εμπορευμάτων, επινοημένων λιγότερο για την πρακτική τους χρήση και περισσότερο για να αποφέρουν χρήματα. Η ποιότητα ενός προϊόντος αντιμετωπίστηκε με τόσο μεγάλη επιπολαιότητα ώστε δεν ήταν αυτή που καθόριζε το μέγεθος των πωλήσεων, αλλά το διαφημιστικό ψέμμα, με το οποίο περιβαλόταν για να γοητεύσει τον πελάτη.

Αλλά, υπερθεματίζουμε τόσο πολύ αυτό που χαρίζει το λευκότερο λευκό, ώστε και το ψέμμα φθείρεται με τη σειρά του. Η πελατεία, προσβεβλημένη από την υπερβολική περιφρόνηση, άρχισε να κλωτσά. Αποδείχθηκε κριτική, αρνήθηκε να χάσει αδιακρίτως αυτό που το κουταλάκι του σλόγκαν του ξεφούρνιζε κάθε στιγμή στα μάτια, το στόμα, τα αυτιά, το κεφάλι.

Πολλοί αποφάσισαν, λοιπόν, να μην αφήνονται πλέον να τους καταναλώνει μια οικονομία που προσβάλλει την υγεία και τη νοημοσύνη τους. Με το να απαιτούν την ποιότητα αυτού που τους προτείνεται,

ανακαλύπτουν ή ξαναανακαλύπτουν τη δική τους ποιότητα ως όντα, την ιδιαιτερότητά τους ως διαυγή άτομα, την οποία απέκρυπτε αυτός ο υποβιβασμός στην αγελαία κατάσταση, που η καταναλωτική προπαγάνδα προκαλεί και συντηρεί.

Αλλά, ενώ οι οργανώσεις προστασίας των καταναλωτών οργανώνουν το μπούκοτάζ των προϊόντων που έχουν εκφυλιστεί από μια γεωργία και μια κτηνοτροφία που κατακλύζουν την αγορά με αφύσικα δημητριακά, λαχανικά με λιπάσματα, κρέατα ζώων που έχουν μαρτυρήσει σε κτηνοτροφεία-στρατόπεδα συγκέντρωσης, εμείς φαίνεται ότι βολευόμαστε αρκετά, βλέποντας στα λύκεια την κουλτούρα να παίρνει τον ίδιο δρόμο με τη χειρότερη γεωργία και κτηνοτροφία.

Αν οι πολιτικοί άντρες έτρεφαν για την εκπαίδευση τις καλές προθέσεις που δεν παύουν να διακηρύσσουν, δεν θα έκαναν τα πάντα για να εγγυηθούν την ποιότητά της; Θα καθυστερούσαν την θέσπιση των δύο μέτρων που καθορίζουν την απαραίτητη συνθήκη μιας ανθρώπινης μάθησης: την αύξηση του αριθμού των διδασκόντων και τη μείωση του αριθμού των μαθητών ανά τάξη, ούτως ώστε να αντιμετωπίζεται ο καθένας σύμφωνα με την ιδιαιτερότητά του και όχι μέσα στην ανωνυμία του πλήθους;

Αλλά, προφανώς, το συμφέρον έχει γι' αυτούς μια συνεκδοχή περισσότερο οικονομική παρά απλώς ανθρώπινη. Αν οι κυβερνήσεις ευνοούν την εντατική εκπαίδευση φοιτητών καταναλώσιμων στην αγορά, τότε οι αρχές μιας ορθής διαχείρισης επιτάσσουν να στριμωχτεί σαν σαρδέλα, μέσα στον μικρότερο δυνατό σχολικό χώρο, όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός κεφαλιών, που θα διαπλασθούν από όσο το δυνατόν

λιγότερο προσωπικό. Η λογική είναι αναπόφευκτη και καμιά κοινωνία που προστατεύει τα ζώα δε θα ξέσηκωνόταν ενάντια στην υποχρεωτική κατανάλωση γνώσεων υποταγμένων στο νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, ούτε ενάντια στα ήθη των μεσιτών που βασιλεύουν στην εμποροπανήγυρη των θέσεων εργασίας.

Υποταχθείτε, λοιπόν, στην ιδέα της ηλιθιότητας που συνεπάγεται η αγελαία κατάσταση, μια και δε βλέπω άλλο τρόπο για να εκπαιδευτεί μια τάξη τριάντα μαθητών, παρά με το λουρί ή την πανουργία.*

Αλλά μην επικαλείστε την υλική αδυναμία να προαχθεί μια εξατομικευμένη εκπαίδευση. Μήπως η εξέλιξη των οπτικοακουστικών τεχνικών δε θα επέτρεπε σε ένα μεγάλο αριθμό φοιτητών να λαμβάνει ατομικά αυτό που, άλλοτε ο δάσκαλος έπρεπε να επαναλαμβάνει μέχρι να το απομνημονεύσουν οι μαθητές (ορθογραφία, στοιχειώδης γραμματική, λεξιλόγιο, χημικοί τύποι, θεωρήματα, σολφέζ, κλίσεις...); Με λίγα λόγια, να δοκιμαστεί στον επίπεδο του παιχνιδιού ο βαθμός αφομοίωσης και κατανόησης;

Έτσι, ο εκπαιδευτής, έχοντας απελευθερωθεί από μια άχαρη και μηχανική απασχόληση, θα περιοριζόταν πλέον στο να αφιερώνεται στο ουσιαστικό καθήκον του: τη διασφάλιση της ποιότητας των πληροφοριών που λαμβάνονται παγκοσμίως, τη βοήθεια στη διαμόρφωση αυτόνομων ατόμων, την παροχή της καλύτερης γνώσης και εμπειρίας του, με το να βοηθάει τον καθένα να διαβάσει τον εαυτό του και τον κόσμο.

Πληροφόρηση σε όσο το δυνατόν περισσότερους, εκπαίδευση σε μικρές ομάδες. Ο εκπαιδευτής, στο κέντρο ενός εκτενούς δικτύου άρδευσης που να παροχετεύει προς κάθε μαθητή την πολυπλοκότητα των

γνώσεων, θα έχει, επιτέλους, την ελευθερία να γίνει αυτό που πάντα ονειρευόταν: εκείνος που θα αποκάλυπτε μια δημιουργικότητα, το κλειδί της οποίας θα το κατέχουν όλοι ανεξαιρέτως, όσο θαμμένο και αν ήταν κάτω από το βάρος των εξαναγκασμών του παρελθόντος.

ΝΑ ΜΑΘΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΧΙ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

Το σχολείο παρέτεινε για αιώνες τη μεσεγγύηση του παιδιού από την αυταρχική και πατριαρχική οικογένεια. Τώρα που, ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, διαφαίνεται μια αμοιβαία κατανόηση που στηρίζεται στη στοργή και την προοδευτική αυτονομία, θα ήταν λυπηρό να παύσει το σχολείο να εμπνέεται από την οικογενειακή κοινότητα.

Παραδόξως, το εκπαιδευτικό σύστημα, που αποδέχεται, μέσω των νέων, αυτό που αλλάζει περισσότερο από κάθετι άλλο, το ίδιο αλλάζει λιγότερο από κάθετι άλλο.

Η παραδοσιακή οικογένεια προτιμούσε να παράγει παιδιά, το ένα μετά το άλλο, αντί να χαρίζει ζωή σε δύο ή τρία νεαρά όντα στα οποία θα μπορούσε να αφιερώσει ανεπιφύλακτα την αγάπη και την προσοχή της. Εκείνα που δεν πέθαιναν σε μικρή ηλικία διατηρούσαν, τις περισσότερες φορές, στην καρδιά μια κρυφή πληγή. Η τυραννία, η ενοχή, ο συναισθηματικός εκβιασμός θύρεψαν, έτσι, γενιές ψευτοπαλικαρδών που, λόγω από τη σκληρότητα του χαρακτήρα, έκρυβαν έναν παιδισμό που τους ανάγκαζε να αναζητούν κάποιο υποκατάστατο του πατέρα και της μητέρας σ' αυτές τις παρά φύσιν οικογένειες που είναι οι εκκλησίες, τα

κόμματα, οι σχέτες, η εθνική αγέλη και τα κάθε είδους στρατιωτικά στρώματα. Η Ιστορία δεν γνώρισε, λόγω της απανθρωπιάς της, παρά μόνο θρασύδειλους, ανίκανους να βοηθήσουν. Χρειαζόταν κάποιος κυνισμός για να επικαλεστεί κανείς την "φυσική επιλογή", ίδιον του ζωϊκού είδους, έστω και αν η παραγωγή κρέατος για τα εργοστάσια και τα κανόνια έδειχνε την στατιστική της ορθότητα και η οικογενειακή οικονομία της τεκνοποίησης περιείχε ένα μορφολογικό ελάττωμα για το οποίο ενδιαφερόταν ο θάνατος.

Η εξέλιξη των ηθών μας κάνει να θεωρούμε σήμερα τερατώδη αυτόν τον κτηνώδη πολλαπλασιασμό ζώων αμετάκλητα καταδικασμένων σε εξαφάνιση από τα χτυπήματα του τσεκουριού του πολέμου, της σφαγής, της πείνας, της αρρώστιας. Ωστόσο, ο καταδικη του υπερπληθυσμού χωρών όπου ο θρησκευτικός σκοταδισμός θρέφεται από τη μιζέρια που συνειδητά συντηρεί και η αποδοχή του ότι στην Ευρώπη ένα παρόμοιο αρχαϊκό και περιφρονητικό πνεύμα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τους φοιτητές σα ζώα, φανερώνει μια βέβαιη ασυνέπεια.

Μια και ο συνωστισμός στις τάξεις δεν είναι μόνο αιτία βάρβαρων συμπεριφορών, βανδαλισμών, παραβατικότητας, ανίας, απελπισίας, αλλά, επιπλέον, διαιωνίζει το άθλιο κριτήριο της ανταγωνιστικότητας, τον ανταγωνισμό που εξοντώνει όποιον δε συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις της αγοράς. Το αρριβιστικό κτήνος που ποδοπατά το ευαίσθητο και γενναιόδωρο, ιδού τι αποκαλούν φυσική επιλογή οι μεσίτες της εξουσίας καθώς και οι λαμπροί στοχαστές του παρελθόντος.

Δεν υπάρχουν ηλίθια παιδιά, υπάρχουν μόνο βλακώδεις μέθοδοι εκπαίδευσης. Ο εξαναγκασμός του

μαθητή να αναρριχηθεί στην κορυφή του μελισσιού
συμβάλλει στην επίπονη εξέλιξη της ζωόδου λυσσας
και πανουργίας, αλλά σίγουρα δεν συμβάλλει στην
ανάπτυξη μιας δημιουργικής και ανθρώπινης ευφυΐας.

Καταλάβετε ότι κανείς δεν είναι συγκρίσιμος
με κανέναν, ούτε μετατρέψιμος σε οτιδήποτε. Καθένας
έχει τα δικά του προσόντα, εναπόκειται στον ίδιο μόνο
το να τα τελειοποιήσει, για τη μοναδική απόλαυση του
να αισθάνεται σε αρμονία με αυτό που ζει. Ας πάψουμε,
λοιπόν, να αποκλείουμε από το εκπαιδευτικό πεδίο το
παιδί που ενδιαφέρεται περισσότερο για τα όνειρα και
τα χαμστερ παρά για την Ιστορία της Ρωμαϊκής
Αυτοκρατορίας. Για όποιον αρνείται να αφηθεί να τον
προγραμματίζουν τα λογισμικά της προώθησης
πωλήσεων, όλοι οι δρόμοι οδηγούν στον εαυτό του και
στη δημιουργία.

Χτες, έπρεπε να ταυτίζεται με τον πατέρα, ήρωα
ή κρετίνο, που ήξερε να το χλευάζει με τρόπο. Τώρα
που οι πατεράδες βλέπουν ότι η ανεξαρτησία τους
αυξάνεται παράλληλα με την ανεξαρτησία του παιδιού,
τώρα που αγαπάνε αρκετά τον εαυτό τους και τους
άλλους ώστε να βοηθήσουν τον έφηβο να απαλλαγεί
από την εικόνα τους, ποιος θα ανεχθεί, πλέον, το
σχολείο να προσφέρει, ως πρότυπα τελείωσης, τον
αποτελεσματικό και ανέντιμο χρηματιστή, τον
ενεργητικό και ξεκούτη πολιτικό άντρα, το μαφιόζο
που βασιλεύει λόγω του πελατεικού συστήματος και
της διαφθοράς, τον επιχειρηματία που αποκομίζει τα
τελευταία του κέρδη από τη λεηλασία του πλανήτη;

Η αναζήτηση της ταυτότητας σε μια θρησκεία,
μια ιδεολογία, μια φυλή, μια κουλτούρα, μια παράδοση,
ένα μύθο, μια εικόνα, είναι καταδίκη του εαυτού στη μη

τελείωση. Μόνο η ταύτιση με ό,τι πιο ζωντανό έχουμε
μέσα μας χειραφετεί.

Η συμμαχία με το παιδί είναι μια συμμαχία με τη φύση.
Η βία που εξασκούσε η πατριαρχική οικογένεια στο
παιδί ήταν τμήμα του βιασμού της φύσης από την
εργασία του εμπορεύματος. Το γεγονός ότι, η συνειδη-
τοποίηση μιας πλανητικής λεηλασίας πέρασε από την
υπεράσπιση του περιβάλλοντος σε μια βούληση μη
βίαιης προσέγγισης των φυσικών πόρων, συνέβαλε
αρκετά στην αποτίναξη του ζυγού που η οικονομική
εκμετάλλευση είχε επιβάλλει στον άντρα, τη γυναίκα,
το παιδί, την πανίδα και τη χλωρίδα.

Η αίσθηση πως έχουμε βγει από μια κοινή
μήτρα, που είναι η γη και της οποίας η ανάμνηση
ξαναζωντανεύει με την κύση στην κοιλιά της μάνας,
έθρεψε πολύ περισσότερο τη νοσταλγία ενός Χρυσού
Αιώνα και μιας αρχέγονης αρμονίας, ενώ η υποχρεω-
τική εργασία μας χώριζε από τη φύση και τον εαυτό
μας με ένα σπαραγμό που, επί μακρόν, αντιλαμβανό-
μασταν ως υπαρξιακό άλγος, ως οδύνη του είναι.

Η αποτυχία μιας οικονομίας της λεηλασίας και
της μόλυνσης και η ανάδειξη ενός σχεδίου συμβιω-
τικής αναδημιουργίας του ανθρώπου και του φυσικού
του περιβάλλοντος, μας απαλλάσσουν, εφεξής, από ένα
χαμένο παράδεισο του οποίου το φάντασμα στοιχείωνε
την αδύναμη να οικοδομηθεί ανθρώπινα Ιστορία: ο
μύθος του αγαθού άγριου, του πρωτόγονου κομμουν-
ισμού, της χιλιαστικής Αποκάλυψης που, αφού άνοιξε
το δρόμο στο ναζισμό, ξαναγεννιέται με το όνομα του
ολοκληρωτισμού.

Τουλάχιστον, μάθαμε πως η ζωή δεν είναι μια επιστροφή στο πρωτοπλασμικό στάδιο, αλλά μια διαδικασία εξευγενισμού και οργάνωσης των επιθυμιών.

Στον αγώνα ενάντια στον καρκίνο, επικράτησε για πολύ καιρό η ιδέα, ότι αυτό που ενδιέφερε ήταν η καταστροφή των κυττάρων που ένας ξαφνικός και ταχύτατος πολλαπλασιασμός καταδίκασε σε μαρασμό. Σήμερα, θεωρούμε προτιμότερο να ενδυναμώνεται το δυναμικό της ζωής των περιφερειακών υγείων κυττάρων και να ευνοείται η επανάκτηση του ζώντος, αντί να εξουδετερώνονται εκείνα που ο θάνατος έχει κυριέψει. Θα ήθελα εξίσου μια τέτοια στάση να καθορίσει κυρίαρχα τη σχέση μας με τον εαυτό μας, με τους ομοίους μας και με τον κόσμο.

Σε αντίθεση με τόσες αποκτηνωμένες γενιές που μετέτρεψαν την ευαισθησία σε αδυναμία, από την οποία πολλοί προφυλάσσονταν με το να γίνονται αιμοχαρείς, τώρα πλέον γνωρίζουμε ότι η αγάπη για το ζων αφυπνίζει μια ευφυΐα που δεν έχει τίποτα το κοινό με το πανούργο πνεύμα που βασιλεύει σε κάθε ολοκληρωτικό σύμπαν.

Μια ηθική, πολύ αξιόλογη, του σεβασμού των άλλων επιτάσσει να μην σκοτώνουμε ένα ζώο, να μην κόβουμε ένα δέντρο χωρίς να έχουμε κάνει τα πάντα για να το αποφύγουμε. Πάντως, αυτό που μια τέτοια συμβουλή θεωρεί τεχνητό και εξαναγκαστικό, δε θα σβήσει ποτέ την πεποίθηση, όπως και την συνείδηση, πως ό,τι βλέπτε το ζων βλέπτε και τον εαυτό μας, αν δεν προσέξουμε, διότι το ζων δεν είναι ένα αντικείμενο, αλλά ένα υποκείμενο που αξίζει να αντιμετωπιστεί σύμφωνα με το απαράγραφο δικαίωμα αυτού που έρχεται στη ζωή.

Από την απαραίτητη βοήθεια στην άρνηση της μόνιμης βοήθειας.

Ο δρόμος της αυτονομίας μοιάζει με εκείνον που διανύει το παιδί όταν μαθαίνει να περπατάει.

Αυτό, δε γίνεται χωρίς δάκρυα, ούτε χωρίς προσπάθειες. Ο κίνδυνος να πέσει, να χτυπήσει, να υποφέρει, προσθέτει, στα πρώτα του βήματα, το πρόσκομμα του φόβου. Ωστόσο, η βοήθεια μιας στοργής που το ενθαρρύνει να ξανασηκωθεί, να ξαναρχίσει, να πεισμώνει, να συντονίσει τις κινήσεις, αποδεικνύει πως η αυτοκυριαρχία στις κινήσεις επιτυγχάνεται καλύτερα και ταχύτερα απ' ό,τι στις παλιές συνθήκες, όπου έπρεπε να προοδεύει, όχι μόνο κάτω από τα διασταυρούμενα πυρά της χλευαστικής ματαιοδοξίας, της διάχυτης απειλής, της αγωνίας ότι δε θα το αγαπούσαν πια αν δεν επιδιδόταν σ' αυτό, αλλά κυρίως, μέσω μιας δυσφορίας που ύπουλα συντηρούνταν από τη διαφορούμενη συμπεριφορά των γονιών, που επιθυμούσαν και φοβόντουσαν ταυτόχρονα μήπως το παιδί τους κάνει τα πρώτα του βήματα προς μια αυτονομία που θα το αποσπούσε από την κηδεμονευτική τους εξουσία και θα τους αφαιρούσε την αίσθηση ότι είναι απαραίτητοι.

Η εκπαίδευση των πολύ μικρών παιδιών ασπάστηκε αβίαστα τις διαθέσεις της οικογένειας που κάνει τα πάντα για να εξασφαλίσει την ευτυχία μέσα στην ανεξαρτησία -όσο κι αν είναι αλήθεια ότι οι γονείς τη συγκαλύπτουν, μόλις ο έφηβος ανακαλύψει ότι την κατέχει. Τα νηπιαγωγεία, εμπνευσμένα από αυτήν την αμοιβαία κατανόηση, σύμφωνα με την οποία διαπαιδαγωγεί κανείς με το να αφήνεται να διαπαιδαγωγηθεί και ο ίδιος, αποκτούν το προνόμιο να παρέχουν το χάρισμα της τρυφερότητας και των πρώτων γνώσεων

-και το ότι μια ικανότητα τόσο πολύτιμη για την ύπαρξη των ατόμων και των συλλογικοτήτων οφείλεται στο πιο κακοπληρωμένο κυβερνητικό επιχειρηματικό πνεύμα, δείχνει αρκετά καλά σε πιο βαθμό περιφρόνησης της δημόσιας ωφέλειας φτάνει η λογική του κέρδους.

Η ρήξη είναι βίαιη, από τη στιγμή της εισαγωγής στο Λύκειο. Επιστρέφουμε πίσω στην αρχαϊκή οικογένεια όπου το παιδί μάθαινε να τα βγάξει πέρα μόνο του, με την υπογραφή και μόνο της πράξης μιας αιώνιας αναγνώρισης εκείνων που είχαν διασφαλίσει την εκγύμνασή του. Η αυτοπεποίθηση, που την υπονομεύει και την ανταμοίβει η αναίδεια, ανασυνθέτει εκεί το απεχθές μίγμα της έπαρσης και της δουλοπρέπειας που συγκροτούσε, στο παρελθόν, το πρότυπο της κοινωνικής συμπεριφοράς.

Στην ειλικρινή επιθυμία να γίνει ο έφηβος ένα ολοκληρωμένο ανθρώπινο ον επιβάλλεται, μέσα σε μια αναπόφευκτη δυσφορία, η άσκηση μιας εξουσίας η ιεραρχική δομή της οποίας περιορίζει τον εκπαιδευτικό. Πώς θα μπορούσε να μην παρασυρθεί από τον πειρασμό να καταστεί απαραίτητος και να συντηρήσει μια αδυναμία του μαθητή που να διευκολύνει την κυριαρχία πάνω του; Οποιος πουλάει δεκανίκια, χρειάζεται σακάτηδες.

Μόλις και μετά βίας βγαίνουμε από μια κοινωνία, στα πλαίσια της οποίας, τα άτομα, μια και δεν μπόρεσαν ποτέ να πιστέψουν στον εαυτό τους, εναπόθεσαν την πίστη τους σε κάθε εξουσία που τους σακάτευε καθώς τους μάθαινε να περπατάνε. Θεός, εκκλησίες, κράτος, πατρίδα, κόμμα, ηγέτες και πατερούληδες των λαών, τα πάντα τους χρησίμευαν ως λογικό πρόσχημα για να μην χρειάζεται να ζουν με τις

δικές τους δυνάμεις. Αυτά τα παιδιά που κάποτε τα σηκώσαμε μόνο και μόνο για να τα αφήσουμε να πέσουν, είναι πλέον καιρός να τα μάθουμε να μαθαίνουν από μόνο τους. Να κόψουμε επιτελους την συνήθεια να είναι κανείς σε ζήτηση αντί να είναι σε προσφορά και να τελειοποιηθεί αυτή η μίζερη κοινωνία των μόνιμα βοηθούμενων που η παθητικότητά τους αποτελεί τη δύναμη των διεφθαρμένων.

Το χρήμα των δημοσίων υπηρεσιών δεν πρέπει να είναι πια στην υπηρεσία του χρήματος.

Η εκπαίδευση είναι μέρος της δημιουργίας του ανθρώπου, όχι της παραγωγής εμπορευμάτων. Μήπως αρνηθήκαμε τον παράλογο δεσποτισμό των θεών για να ανεχθούμε τη μοιρολατρεία μιας οικονομίας που διαφθείρει και εξαθλιώνει τη ζωή πάνω στον πλανήτη και στην καθημερινή μας ύπαρξη;

Το μόνο όπλο που διαθέτουμε είναι η θέληση για ζωή, που συνδέεται με τη συνείδηση που την προπαγανδίζει. Αν κρίνουμε από την ικανότητα του ανθρώπου να ανατρέπει ό,τι τον σκοτώνει, αυτό μπορεί να είναι ένα απόλυτο όπλο.

Η λογική του εμπορίου, που τείνει να μας εξουσιάζει, απαιτεί κάθε αμοιβή, επιδότηση ή ελεημοσύνη που παραχωρείται, να ανταποδίδεται με μια μεγαλύτερη υπακοή στο εμπορικό σύστημα. Δεν έχετε άλλη επιλογή από το να την ακολουθήσετε ή να την απορρίψετε ακολουθώντας τις επιθυμίες σας. Η θα ενταχθείτε ως πελάτες στην ευρωπαϊκή αγορά της επικερδούς γνώσης -μ' άλλα λόγια, σα σκλάβοι μιας παρασιτικής γραφειοκρατίας, που είναι καταδικασμένη να καταρρεύσει κάτω από το αυξανόμενο βάρος της αχρηστίας της- ή θα παλέψετε για την αυτονομία σας,

θα βάλετε τα θεμέλια ενός νέου σχολείου και μιας νέας κοινωνίας και θα επανοικειοποιηθείτε, για να το επενδύσετε στην ποιότητα της ζωής, το χρήμα που διασπαθίζεται καθημερινά μέσω της συνήθους διαφθοράς των οικονομικών επιχειρήσεων. "Το ενιαίο εθνικό Συνδικάτο εφοριακών υπολογίζει σε 230 δισεκατομμύρια φράγκα, ποσό που ισούται περίπου με το έλλειμμα του προϋπολογισμού, τη φοροδιαφυγή στο χώρο των επιχειρήσεων, όπως αποκαλύπτει ο υψηλός δείκτης των πρακτικών διαφθοράς των μεγάλων βιομηχανικών και οικονομικών ομάδων³."

Το χρήμα που μας κλέβει τη ζωή τίθεται στην υπηρεσία του χρήματος. Αυτή είναι η πραγματικότητα που κρύβεται πίσω από την παράλογη και απειλητική σκιά των μεγάλων οικονομικών οργανισμών: της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του Οργανισμού Συνεργασίας και Οικονομικής Ανάπτυξης, του Γενικού Συμφώνου για τους Δασμούς και το Εμπόριο, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Τράπεζας της Γαλλίας και των ομοίων τους.

Η υποστήριξη που παρέχουν στα ιδρύματα και τα κέντρα πανεπιστημιακών ερευνών, προϋποθέτει ως αντάλλαγμα τη διάδοση του ευαγγελίου του κέρδους, που εύκολα μεταμορφώνεται σε παγκόσμια αλήθεια από την δωροδοκία του τύπου, του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης.

Αλλά, όσο εκπληκτική κι αν φαίνεται, η μηχανή γυρίζει στο κενό, ξεχαρβαλώνεται σιγά-σιγά: θα καταλήξει, όπως στη *Σωφρονιστική Αποκία* του

3. C. de Brie, "La politique pervertie par les milieux d' affaires", *Le Monde diplomatique*, Οκτώβριος 1994.

Κάφκα⁴, να χαράξει το Νόμο της στη σάρκα του αφέντη της.

Δεν βλέπουμε κάποιους θαρραλέους δικαστές, χάρις σε μια ηθική αντίδραση, να αναιρούν την ατιμωρησία που εξασφάλιζε η οικονομική υπεροψία; Η φορολόγηση των μεγάλων περιουσιών (το 1% των Γάλλων κατέχει το 25% του εθνικού πλούτου και το 10% νέμεται το 55%) και των αποδοχών που εισπράττουν οι επιχειρηματίες, η καταγγελία του σκανδάλου των εξόδων αντιπροσώπευσης, το χτύπημα, με βαρεία πρόστιμα, των διαχειριστών της διαφθοράς, το μπλοκάρισμα των περιουσιών της διεθνούς απάτης δείχνουν αρκετά καλά, σε μια ευανάγνωστη για όλους κάρτα, τις προσπάθειες στο θησαυρό που οι πολίτες τροφοδοτούν και από τον οποίο μια ζωή ληστεύονται. Είναι εξίσου αληθές ότι τα ίχνη θα χαθούν κάτω από την καταστροφική επίδραση της παραίτησης, αν το χρήμα δεν αρπαχθεί για να επενδυθεί στο μόνο τομέα που είναι πραγματικά γενικού ενδιαφέροντος: την ποιότητα της καθημερινής ζωής και του περιβάλλοντός της.

Αναμφίβολα, οι ακέραιοι δικαστές διαθέτουν το μηχανισμό της δικαιοσύνης, ενώ εσείς δεν έχετε τίποτα, γιατί δεν έχετε δημιουργήσει τίποτα που να μπορεί να σας στηρίξει. Ωστόσο, διαθέτετε απέναντι στην καταπίεση, όσο δίκαιη κι αν θέλει να φαίνεται, ένα πλεονέκτημα από το οποίο αυτή δε θα μπορέσει ποτέ να επωφεληθεί: τη γενναιοδωρία του ζώντος, χωρίς την οποία δεν υπάρχει ούτε δημιουργία, ούτε ανθρώπινη πρόοδος.

4. (Σ.τ.Μ) Ελληνική μετάφραση, Εκδ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ.

Η εκπαίδευση βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με τα ακατοίκητα σπίτια που οι ιδιοκτήτες τους προτιμούν να εγκαταλείπουν στη φθορά, γιατί ο κενός χώρος είναι αποδοτικός ενώ η στέγαση σ' αυτόν αντρών, γυναικών, παιδιών στερημένων από το δικαίωμά τους στη στέγη, δεν είναι. Όπως σημειώνει ο *Economist*, "η υπαγωγή του εμπορίου στα δικαιώματα του ανθρώπου θα είχε υψηλότερο κόστος από τα προεξοφλούμενα κέρδη" (9 Απριλίου 1994). Εν τούτοις, η κατάληψη ενός κτιρίου για να καταφύγει μέσα σ' αυτό η μιζέρια -θέλω να πω να εγκατασταθεί παθητικά εκεί, γιατί εκεί είναι ζεστά-, δεν απέχει, σε τελική ανάλυση, από το σχέδιο καταστροφής των χρήσιμων αγαθών στο οποίο οδηγούν η πληθώρα των παρασιτικών τομέων και η πολλαπλασιαζόμενη γραφειοκρατεία, που αυτή επιφέρει.

Αυτό που πάτε να οικειοποιηθείτε δε θα είναι πραγματικά δικό σας, παρά μόνο αν το καταστήσετε καλύτερο· με την ίδια έννοια που το να ζεις σημαίνει να ζεις καλύτερα. Καταλάβετε, λοιπόν, τα σχολικά ιδρύματα, αντί να αφήνεστε να σας ιδιοποιείται η προγραμματισμένη κατάρρευσή τους. Καλλωπίστε τα όπως σας αρέσει, μια και η ομορφιά προτρέπει στη δημιουργία και την αγάπη, σε αντίθεση με την ασχήμια που εξωθεί στο μίσος και την εξόντωση.

Μεταμορφώστε τα σε δημιουργικά εργαστήρια, σε κέντρα συνάντησης, σε πάρκα ελκυστικής ευφυΐας. Ας γίνουν τα σχολεία δεντρόκηποι μιας χαρούμενης γνώσης, στο πρότυπο των λαχανόκηπων που οι άνεργοι και οι πιο στερημένοι δεν έχουν ακόμα φανταστεί να φυτέψουν μέσα στις μεγάλες πόλεις ξηλώνοντας την άσφαλτο και το μπετόν.

Τα λάθη και οι δισταγμοί εκείνου που επιχειρεί να δημιουργήσει και να δημιουργηθεί δεν είναι τίποτα μπροστά στο προνόμιο που παρέχει μια τέτοια απόφαση: την αποπομπή του φόβου να είναι ο εαυτός του, που μυστικά τροφοδοτεί και προκαλεί τις κατασταλτικές δυνάμεις.

Γεννηθήκαμε, έλεγε ο Σαίξπηρ, για να πατήσουμε πάνω στα κεφάλια των βασιλιάδων. Οι βασιλιάδες και οι στρατιές των δημίων τους δεν είναι, πλέον, παρά χώμα. Μάθετε να βαδίζετε μόνοι σας και θα ποδοπατήσετε αυτούς που, μέσα στον κόσμο τους που πεθαίνει, δεν έχουν παρά μόνο τη φιλοδοξία να πεθάνουν μαζί του.

Στις συλλογικότητες μαθητών και καθηγητών θα επιστρέψει το καθήκον να αποσπάσουν το σχολείο από τον παγετό του κέρδους και να το παραδώσουν στην απλή γενναιοδωρία του ανθρώπινου. Εφόσον, αργά ή γρήγορα, η ποιότητα της ζωής θα χρειαστεί να αποκτήσει την κυριαρχία που της αρνείται μια οικονομία περιορισμένη στην πώληση και την αποτίμηση της κατάρρευσής της.

Από τη στιγμή που θα διαμορφώσετε το σχέδιο μιας εκπαίδευσης που θα βασίζεται σε ένα φυσικό σύμβολο με τη ζωή, δε θα χρειάζεται πια να ζητιανεύετε χρήματα απ' αυτούς που σας εκμεταλλεύονται και σας περιφρονούν, για να σας καταστήσουν αποδοτικούς. Θα τα απαιτήσετε μια και θα ξέρετε γιατί και πώς θα τα ιδιοποιηθείτε.

Όσο δεν αξιοποιούμε τις ικανότητές μας, δεν θα έχουμε καμιά ελπίδα για ζωή.

20 Φεβρουαρίου 1995.